3 1761 08819741 3

LU
F29395dov

Fed'kovich, Osip Yury
Довбуш ...

Title transliterated:
Dovbush ...

55
-142.

ЗАГАЛЬНА БІБЛЇОТЕКА

ДОВБУШ

АБО

ГРОМОВИЙ ТОПІР И ЗНАХАРСКИЙ КРЕСТ

ТРАҐЕДИЯ В ПЯТЬ ДІЛАХ
НАПИСАВ А ВІТАК ЗОВСЇМ
НАНОВО ПЕРЕРОБИВ

Ю. ФЕДЬКОВИЧ

КИЇВ — ЛЯЙПЦІҐ
УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ
КОЛОМИЯ, ГАЛИЦЬКА НАКЛАДНЯ
WINNIPEG MAN. UKRAINIAN PUBLISHING

Галицька Накладня
ЯКОВА ОРЕНШТАЙНА В КОЛОМИЇ.

Найдешевшим і дуже корисним виданням являються книжечки

„Загальної бібліотеки“.

Кожний має змогу за малі гроші набувати собі ці дуже гарні книжечки й таким чином покласти основу вартісної домашньої бібліотеки.

У „Загальній Бібліотеці“

друкуються найславніщі твори найліпших і найкращих письменників усіх народів. Досить значний обєм, великий друк, отже для кожного ока виразний і здоровий, добрий папір — формату великої вісімки — це додатні сторони видавництва.

Деякі книжки ілюстровані і з вартісними літературними замітками, поясненнями і вводами.

Fed'kovich, Osip Yury
Dovbush...

Ю. ФЕДЬКОВИЧ

ДОВБУШ

АБО

ГРОМОВИЙ ТОПІР І ЗНАХАРСКИЙ КРЕСТ

ТРАҐЕДІЯ В ПЯТЬ ДІЛАХ

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ КИЇВ—ЛЯЙПЦІҐ

ГОЛОВНІ СКЛАДИ:

Українська Накладня с. з о. п. BERLIN W 62 Kurfürstenstr. 83

Книгарня Наукового Тов. ім. Шевченка у ЛЬВОВІ Ринок 10

Книгарня Українського Народнього Союза 30. E. 7th St. NEW-YORK (U. S. A.)

Ukrainska Knyharnia i Nakladnia 850 Main Str. Winnipeg Man. (Canada)

Галицька Накладня Якова Оренштаина в КОЛОМИЇ (Галичина)

LU
F29395 dov

ОСОБИ.

ВОЄВОДА РУСКИЙ.
КНЯГИНЯ ГУЦУЛСКА, єго сопруга.
СЕКРЕТАРЬ ВОЄВОДИ.
МАРШАЛОК ДВОРА.
ОЛЕКСА ДОВБУШ, славний гуцулский леґінь.
ИВАН, єго брат.
ДЖІМІР, Олекси побратим.
ЛАҐАДИН, Иванів товариш.
МОРГАН, старий циганский знахар.
ЧОРА, єго донька.
СОЯ, стара циганка.
ДЗВІНКА, молода удова.
Старий гуцул.
Старий староста.
Молодий староста.
Капітан трабантів.
Жебрущий монах.
Кат.

Гуцули. Шляхта. Двірскі урядники. Трабанти. Слуги. Челядь княгинї. Помічники ката.

Місце дїла:

Одно гуцулске село в галицких Карпатах і поблизка Чорногора.
Рік: 1745.

Donated by
THE UKRAINIAN BRANCH No. 360
CANADIAN LEGION B. E. S. L.
Toronto, Ontario

Друковано в друкарнї К. Ґ. РЕДЕРА тов. з обм. порукою в ЛЯЙПЦІҐУ.

583022
5. 5. 54

ПЕРШЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Обширні хороми в замку воєводи. Направо й наліво ворота на роствір. У затилю двері, а перед ними невеличка естрада. — З переду, по лівім боці, лавичка на двох. Ніч. —

Перша сцена.

Слуги з лушницями входя з лівого боку. — За ними воєвод з дороги. — За ним услід: секретарь, маршалок, капітан, урядники, трабанти, слуги.

Воєвод. І знов огонь? — і знов у світлицях
Княгині? — Corpus Domini! — То-ж ті
Пожари лиш на мене ся завзяли? —
Се мож би збожеволіти! — Аж девять
Пожарів у однім року! А щоб
Десятка була в ціль — нарешті й тут,
У сім що-наймиліщім моїм замку,
У гуцулских прекрасних моїх горах,
Де літо перелітувать я думав
В спокою безпечалнім — аж і тут
Пожар! . . .

Маршалок. Пресвітлий князю —

Воєвод. Будеш тихо,
Собако ти скажена?! — То-ж на те
Злишив сопругу мою я на вас,

Аби, єсли відгожу ся від дому,
І ви порозлїтались у нетрудне,
Куда нечиста думка вас несе? —
Нітчемники!

Секретарь. Мій пане —

Воєвод. Анї слова
Від тебе, бо і ти нелїпший всїх. —
Та що менї вони? — Раби, що їх
Нагай мій воротає. Але ти —
Тебе я мав за сина . . .

Секретарь. Що повинен
Слїди вам ваші світлі продувать. —
Жебрущого хлопчину, сироту
Без матери, вітця, мене приймили,
І згодували, і до шкіл мя дали,
Вітак —

Воєвод. Для того-ж —

(Оден слуга виступає)

Там знов що нового? —
Чи може знов пожар? —

Слута. Пани старости
Благают —

Воєвод. В добрий час! — Проси сюда!

Кілька старостів. Ті, що перше.

Старий староста. Ми чули, о пресвітлий воє-
[водо,
Яке нове нещастє —

Воєвод. А чи-ж нї? —
Подумайте пани! — Учера їду

До Коломиї я, як то буває,
Лишаючи сопругу мою під
Дозором сих нечемників. — Хороший
Дозір мені! — Я тілько за ворота —
А сі собі у вітер! — Лиш княгиня
Лишаєт ся сама, а що найлучше: —
Ще й позамикана! . . .

Молодий староста. Аж тут пожар?! —

Воєвод. В кімнатах в середині! Думайте,
Пани! — Та де-ж відважний той стрілец,
Що, — важучи душев, — сопругу мою
З огню ми виніс? — — Предся-ж я єго
Зазвав до себе? — ні? —

Маршалок. Він ставив ся,
І дожидає світлого пізва.

Воєвод. В сей час сюда з ним!

Маршалок. Зараз, князю мій.

(Пріч)

Воєвод. Відважний і великодушний нарід
Ті гуцули! Одну лиш хибу має:
Що легкоумно кождому він вірит,
І так ся попадає мимохіть
У сіть обмани.

Старий староста. Се звичайно так. —
Бо кождий добродушний чоловік
Усіх по собі судит.

Молодий староста. Правда то,
Що гуцули такі стрільці управні? —

Воєвод. Він пташку тобі трафит на лету,
І то не много ціливши. — Ба навіть
Жінки у них уміют срільчити,
І не одна вже укого стрільця
Переветила навіть. — Я би про
Одно польованє раз на медведя
Вам розповів, де молодий оден
Стрілец — та ось він сам! — Лиш скорше,
[скорше
Мій жвавий стрільче! —

Трета сцена.

Олекса Довбуш з прекрасним топірцем. Виступивши, здоймає трохи свій богатий кресак, але кладе єго собі зараз на голов. — Ті, що перше.

Воєвод. Як зовеш ся? —
Довбуш. Я?
Олекса Довбуш зву ся.
Воєвод (думаючи). Довбуш . . . Довбуш . . .
(Говорит потиху з маршалком)
Молодий староста (йде до Олекси Довбушя, і бере від него топір обзирати).
Чи се не громовий топір лиш той,
Що поклїч ходит —
Довбуш (вириваючи 'му 'го сердито з рук). Він!
Воєвод. Не той ти Довбуш,
Що — два-три роки тому буде — на
Польованю у чорногірскім лїсї
Мя від медведя спас? —
Довбуш. Вже не нагадую. —

Воєвод. А як тебе я княжеским даром
Обдарувать хотів, ти вельми згорда
Ми відповів, що від ляха дарів
Не потребуєш? —
Довбуш. Бо у нас не можна
Від ворога дари приймати.
Воєвод. Як?!
Ти ворогом мя звеш? —
Довбуш. А ти-ж не лях? —
Не тих самих батьків ти син, що волю
Нам нашу зрабували? — Від коли
Ми поберіжє Моря Чорного
Нехали і в сих горах оселились,
То Гуцул волен був. — Не знав він, що
Король, що воєвод, що пан, що шляхтич,
Бо сам си був і королем, і паном,
І судцев, і не то.
Секретарь. Як смієш —
Воєвод. Най 'го! —
Лиш далї, Довбущуку! — Говори!
Довбуш. Аж тут і Лях, нїт вісти відки, взяв ся,
Та й каже: «Гуцули! побратими!
У вас лїси, де зроду ще й набою
Стрілецкого не чути було, а
В них звіри без лїку всїлякої,
Що кождому стрілцеви серце аж
Гуляє, як згадає: — «Якже-ж би
То було, братчики, аби ви нам
Позволили, стаї собі мисливскі

Побудувати тут, аби враз вами
І стрільчити, і літо літувать? —»
А гуцул, що він вірит кождому
І думає, що кождий так, як він,
Лукавством не орудує, приймив
За рідних вас у вольні свої гори!

Старий староста. Позволь —

Воєвод. Нехайте-ж 'го! — Лиш далї, Довбуш!

Довбуш. Але з ватер мисливских стали замки,
З товаришів кати, з братів тирани,
Що посїпак та драбів понаймали,
Аби дідизного господаря,
Що в свій халаш за гостя вас приймив,
В ярем убрати та в рабский кайдан!
А ви ще хочете, аби вас гуцул
За друга свого мав? — О, воєводо!
Ви нас опришками, та різунами,
Та людоїдами звете; до кого
З обох нас, чи до Ляха, чи до нас
Та назва липне — світ колись осудит.
Але що гуцул — то за свою волю
Він вступит ся, хоть най там зараз знає,
Що або ляцке серце то невірне,
Або й послїдне щире гуцулске,
Ме голе трепетатись на ножи:
Нам все одно!

Воєвод. Відважна бесїда!
Єй-Богу, що відважна! — й щастє твоє! . . .
Бо якби не така відважна, то

Мій кат би зараз мав роботу! — Ти-ж
Ляха ненавидиш, зьєш ворогом,
А предся єсь за ляцкою душею
У поломінь пішов. — За се, мій сину,
То вибери собі, котре найкраще
Село від мене в дар! — Що грамоти
Шляхоцкої ся тичит, то се буде
Найперше моє діло, як лиш сойм
Ся з'їде. — Ну? —

Довбуш. Я гуцул, воєводо!

Воєвод. А я знов Лях, що завстидати ся
Й від гуцула не даст! —

Довбуш. Се варт би пруби. —

Воєвод. Прубуй, даю ти волю! — Але знай,
Аби ся пруба князя ляцкого
І годна була!

Довбуш. Не жури ся, князю! —
Верни усім ти гуцулским осадам,
Що в твоєму ключи, їх давну волю! —

Воєвод. На се ти мою руку, годний Довбуш!

(До слуг)

Сїдлати свіжі конї! —

(Кілька слуг пріч)

І княгиня
Давно бажає сего. — Сойм менї
В нічім не заперечит; задля того-ж,
Секретарю, сегодне рано ще
Всїх гуцулів на замок сей зазвати
І волю огласити їм! А я,

Як стою, так і до Варшави їду,
Аби на моє слово й грамоту
Принести вам. — Доволен? —

Довбуш. Варт тобі
Би бути гуцулом! — На се ти моя
Рука, о воєводо! — Якби всї
Ляхи такі, як ти, о князю були,
То ми-б мечі
На плугове желїзо перекули! —

Воєвод. А ми з шабель серпи бих поробили! —
Лиш з Русев враз святої Польщі сила!
Лиш руска грудь нам може валом стати,
Для того-ж нам любити ся як братя,
І нашу силу у одну злучити:
Хто-ж годен нас в союзї побідити? —
Тепер-же до Варшави! —

(Пріч. Усї єго випроважают, і лиш секретарь лишаєсь)

Четверта сцена.

Секретарь сам.

Секретарь. Хоть і в пекло!
Аби менї лиш воля, своє дїло
До краю довести. — Бо я — я любю
Княгиню гуцулску, старого сего дурня
Прекрасную сопругу, і то так,
Як ще нїхто у світї не любив,
Як ще нїхто у нїм не був люблений. —
А хоть і моє сватанє любовне
З погордов відвертаєш ти від себе,

А хоть і всї пожари, так прехитро
Від мене приспособлені, а то
На те умисне приспособлені,
Аби у розрусї пожарному
З тов мойов райсков пташков пріч умчать:
То я однако свою жертву ще
Не пишу за пропащу, але овшем:
Чим білше перепон, тим білше в мене
Відваги і охоти, і прагнїня,
Котрі ростут година за годинов
У моїм невсипущім серци тут,
Аж доки ту до него не притулю,
Що в'но за нев горит, палає, гине!
Хоть світ цїлий бих мав пустити з димом! —

Пята сцена.

Довбуш. Той, що перше.

Довбуш. На перешкодї може? —

Секретарь (нишком). Проклятущий!
(На голос)
Кого се вижу?! — Славний Довбуш наш?! —
А сеї ночи світлої княгинї
Спаситель?!

Довбуш. Що за дїло! — Але можу
Тобі я звіритись? —

Секретарь. Як можеш так
Питати лиш? — Мене лиш так питати? —

Довбуш. То заспособ же так, аби з княгинев
Я говорив! Але без свідків! —

(Джімір показуєт ся й махає на Довбуша, котрий, єго постерігши, до него каже):

Зараз! —

(До секретаря.)

На хвильку лиш . . .

(Йде до Джіміря, котрий єго нишком перестерігає, в одно на секретаря показуючи)

Секретар (до себе). Се що такого? — Га!

(Бєсь у чоло)

О, плохоум я! — Він хіба не спас ю
Від смерти сеї ночи? — Він не гуцул? —
Она-ж не красна? — Га! щоб то я знав! . . .
Але я мушу знати! бо я мушу!

Довбуш (вертаючи). І як? —

Секретар (хитро). А вадь, що ти княгиню [любиш? —

Довбуш. Ти ще й питаєш? — О, секретарю! . . .

Секретар. І від коли? —

Довбуш. Я ту княгиню любю? —
Від нині рано, як у перше ю
В садах там на проході я узрів.
А нині вечером, як попід замок
Неначе окаянний той блукаю,
І сам не знаю, чо', а тут пожар
В кімнатах ловит ся, я в замок ломюсь,
Умлївшу з поломени на руках
Виношу, у рожеве то личко
Цілюю, то . . . О! О! Для чого-ж я
Враз з нею не згорів! В ті хвили не

Згорів, коли у ангелске личко
Я то дивив ся! . . . О, секретарю! . . .

Секретар. Мені тя жаль, мій друже! І такий
Мені тебе є жаль, що я готів
Тобі в послузї стати. — А она
Хіба чувства у серци би не мала,
Аби не вислухать любов твою. —
Ти-ж предся ю від смерти нинї спас? —
Але чи йме мені она се віри,
Що ти мене післав? —

Довбуш (подає 'му топір). То на-ж тобі! —
Княгиня, певне, знає, що топір сей
Святий є гуцулам, святий менї,
А так і онимати ся не ме,
Секретарю! Се много я тобі
Повірив! Але муж — що не зробив би
Для своєї люби? . . .

Секретар (нишком). Яка-ж наука
Для мене! . . .

(До Довбуша)

То-ж прийди за пів години!

Довбуш. Я прийду! хоть бих знав, що там
[загину! —

(Пріч.)

Шеста сцена.

Секретар сам.

Секретар. І справди много дав менї єси!
І справди много! . . . Бо отсей топір

У народа святий, і він єго
За всї корони світа не міняв би.
(Смотрить вістре.)
А й твоє вістре остре, топоре!
Ще довго можеш катови служити,
Та душ переколоти! . . . То-ж подай,
Во віки невсипущий аде ти,
До сеї зброї й руку ще менї,
А виграна кровава тая гра,
Що грати я задумав! — Але ти
Не любиш там барити ся, де кров
Та людскі душі ти на жир завітриш!
Бо сли мя очи мої не заводя,
То Дзвінка там іде, з тих нешт одна,
Що женихливого Довбущука
Всилила ся, а він, як не одну вже,
У свої легкоумности нехав? —
Так! Се она!
(Ховає топір поза плечі)
Лиш скорше, моя паво!
Вас пекло вивело собі на славу!

Сема сцена.

Дзвінка. Той, що перше.

Дзвінка (з горя ревучи). Не було тутки Довбу-
[ша?? . . .

Секретар. О! О! . . .
У сльозах, красна Дзвінко?! — А то-ж хто
Такий невірний та немилосерний,

Такі прекрасні, любі оченята
У сльозах затопяти! —

Дзвінка. Хто? — А він!
Невірний Довбуш той! . . . Секретарю!
Що я зза него учинила, того
Люба не учинила ще, як світ,
А він . . .

Секретар. Що маю чути?! —

Дзвінка. Що мя зрадив!
Покинув! Понехав! Мене забув!
А то усе через одну циганку!
Пеколну чарівницю! . . .

Секретар (сміючись). Ха, ха, ха! . . .
Плетеш як божевільна! — Довбуш —
[Дзвінку —
Та через чарівницю! . . .

Дзвінка. Через кого-ж? —

Секретар (ніби нишком, але з притиском)
Через княгиню!

Дзвінка (потикаючись навзнак). Га! . . .

Секретар. Хороша паня,
Ні що й казати! — О! Твій Довбуш знає
Хорошим обертин! . . .

Дзвінка. То-ж так? — Не Чора?

Секретар. Ще кілько раз ти маю повторяти? —
Княгиня гуцулска! —
(Показує топір.)
А се у мене
Післанец! —

Дзвінка (у куайні розпуці). Я пропала! . . .
Секретар. Так, небого!
Пропала-єс на віки! — Але ти
Ще не пропала, як лиш тілько схочеш
Послухать мої ради і піти
За моїм проводом.
Дзвінка. Як то дитя
За матери руками, лиш пімститись
Менї над ляшков дай! А то пімститись,
Аби аж пекло зодрігнуло ся!
Оттак на нї пімстити ся!!! —
Секретар. Пімстиш ся!
Лиш насамперед постарай ся, з Чоров
Союз зробити. —
Дзвінка. І ще білше! — Я
Такий вповім ти спосіб, що змиєв
Вона на него встане, невсипущов
Гадюков, що 'го переслїдувать
До страшного аж суду ме!
Секретар. Я дуже
Цїкавий? —
Дзвінка. Слухай же-ж! — Там за селом
Живе оден циганский чарівник,
Що над крестом одним він золотим
Чаклує років білше вже як двацят,
І всю надію свою, ввес свій вік
У знахарскім крестї тім затопив. —
Секретар. І я про се вже чув. — Але як липне
Той крест до Довбуша? —

Дзвінка. Та се-ж бо й штука! —
Єсли тобі би вдалось, Довбуша
Яков прехитров штучков підійти,
Або — про мене — й приневолити,
Аби від Чори витуманив він
Той крест: тогди не бій ся, що не станесь
Все так, як я казала.

Секретар (роздумуючи). Гм . . . гм . . . гм! . . .
(Радісно)
Тепер я розумію!!! — Прехороше!
Пре-прехороше, Дзвінко! — За тото-ж
Ти й Довбуша дістанеш! —
(Подає їй топір)
На-ж тобі
Топір сей дорогий, і дожидай
У мої мя кімнаті, де о далї
Порадимось, що прийде нам робити! —

Дзвінка. Бих мала по чоло в крові бродити!
(Пріч.)

Осма сцена.

Секретар сам.

Секретар. Так! По чоло, невісто, по чоло! —
Двох народів судьба рішила ся,
І пишесь нужда, горе, кров, погибіль! —
Бо хто безвстидници завдаст лиш волю,
Той вже не вирвет ся їй з рук ніколи! —
Вже йдеш? — Ходи! ходи . . .
(Робить ся, що плаче)

Девята сцена.

Довбуш. Той, що перше.

Довбуш. Се що тобі!? —
Ти плачеш? — Що ся стало?
Секретар. Умирає!...
Довбуш. Про Бога! Хто? —
Секретар. Княгиня, милий друже!
Княгиня наша гине! — Той пожар! . . .
Довбуш. А ти ще тут стоїш, та не летиш?! —
Лікарий! — Але ні! — Мене пішли!
Я скорше від усіх —
Секретар. Три лікарі
При ні . . .
Довбуш. І що-ж? —
Секретар. Усе пропало, кажут,
Хіба одна ще річ —
Довбуш. Яка ще річ? —
Секретар. Така дивна й чудна, що і сказати
Не вмію ти.
Довбуш. Кажи!

(Ловит за ніж.)

Бо ріжу тя!!!

Секретар. Оден циганин має мати крест,
І то ще знахарский.
Довбуш. І що з крестом тим? —
Я знаю 'го.
Секретар. Той крест?! — О, слава Богу!
Тогди усе гаразд!
Довбуш. Який гаразд?

Секретар. Той тілько крест для неї ти дістанеш,
І жити ме!
Довбуш (борючись з совістев). Той крест! . . .
Секретар. Лиш він оден
Від смерти може спасти ю.
Довбуш. Дістану
Хоть най і всім циганам гробом стану!
(Пріч)

Десята сцена.

Секретар сам.

Секретар. Великий з тя гробарь! . . . Ха, ха,
[ха, ха! . . .
Нам, дипльоматам, до Дзвінок у школу
Ходить би ще, єй-Богу! Так казав
І наш учитель на колеґії
У єзуіцкі школї. — О, о, о! . . .
Що-ж був се за учитель! . . . над усї
Учителї! . . . А особливше всїх
Мене він поважав і жалував,
Для чого я у єзуіцкий орден
Не записав ся. — Ба! Я-ж думаю,
Що лучше єзуітом діськи бути,
Як ним лиш звати ся. — Се я бувало
'Му кажу і довожу, що таких
Богато білше в світї, як тих званих,
А він регочет ся та моргає. —
Вітак знов був він особливший знавця
Усїх дворів шляхоцких в цїлі Польщи,

І всї їх тайни, всї традиції,
Так акуратно знав, неначе він
Враз з ними зріс! — А там знов хто іде?
Жебрущий монах? — Бідний ти, старушку:
Приніс і понесеш порожну пушку! . . .

Одинацята сцена.

Жебрущий монах з бисажками і з паличков. — Той, що перше.

Монах. Слава Спасителю!

Секретар. Во віки слава! —
Чи ви лиш, отче, причком не зблудили? —

Монах. Єсли не найду того, що шукаю.

Секретар. І хто се має бути? —

Монах. Єзуїцкий
Школяр.

Секретар. На ймя? —

Монах (виймає лист і подає єго секретареви).
Читайте!

Секретар. Га! Мій давний
Учитель! І до мене! . . .

Монах. Коли так,
То моя місія удала ся. —
(Нишком)
Тепер ще до маршалка нищечком. —
(Голосно)
Бувайте-ж ми здорові в добрий час!
Та не забудьте часом і за нас!
(Пріч.)

Дванацята сцена.

Секретар. — Пізніще: маршалок, трабанти, слуги з лушницями.

Секретар (прочитавши лист).

І се він навіть знає, що я любю
Княгиню?! — О, ти Боже Провид нє,
Ти зовсім злишне, від оли Льой ля
То своє посадив на твій престів! —
А также пише ми, аби я слідив
За тайником в архівах сего замку,
Де дуже важні документа найду,
Котрі ся тичут і княгині, і
Єї вітця, і матери, і роду
І що дадут мені над нев всю власть,
А то таку велику, що мені
Он і ся і не снила. — Пише также,
Що, 'му уся прихильність воєводи
Для Русинів свідома є, і як
Би можна тому лиху запобічи. —
А тут знов при кінци, мені він пише,
Що наш маршалок близкий 'му свояк,
І що дістав вже росказ, в кождім ділї
Мені служити, де лиш загадаю. —
Чого-ж мені у світї білше треба,
Коли зо мнов в союзї пекло й небо? —
До діла-ж! —

(Плеще в долоні.)

Ге! Маршалку! — Ге! Трабанти!

(Кликані виступают з лушницями, і стают наокола)

Се росказ воєводи: у сей час
Всїх гуцулів оперед замку скликать!
Сегодне-ж день Вартоломія в них,
То-ж легко буде їх усїх зібрати. —
А сли питати будут, о що ходит
То відповісти їм, що річ іде
О волю гуцулів. — А кінні два
Післанцї най стоя на поготові,
Се про случай, єсли би треба було
Від мене з листом князя здоганяти. —
До дїла-ж!

(Усі на право і на ліво пріч)

І похід мій розпочатий.
Кому на зиск? — Кому знов на утрату? —

(Заслона)

ДРУГЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Розвалини одного монастиря або замку при гостинци. — Ватрак находит ся у однім побічнім закамарку, але так, що лиш блиск огню відбиваєсь і цілу подрю освічає. — Зпереду, направо й наліво великі скрині на ногах, котрі также яко столи служя. — Попри скрині стільці (крісла). — На праві скрини великий єгипецкий папірус і усілякий знахарский наряд, а на ліві скрини зерькало й усілякі дівочі оздоби. — Ніч. — На обох скринях стоя старовіцкі каганці, але не засвічені.

Перша сцена.

Довбуш і Джімір надходя з лівого боку і стают на гостинци.

Джімір. Як Джімір зву ся, сего я не знав! —
То Дзвінка щоб убійниця?! —

Довбуш. Чи-ж ні? —
Хіба старого Дзвінку Штефана не
Вона строїла? —

Джімір. Дуже може бути!
А відки-ж ти се знаєш? —

Довбуш. А від Чори. —

Джімір. Від того знахаря доньки, що він
У сих розвалинах живе? —

Довбуш. Від неї.

Джімір. Богдайже-ж тих дівок! . . . Але яку
Циганочка могла причину мати,
Тобі се уповісти? —

Довбуш. Й ти питаєш! . . .
Хіба дівочі нісенітниці
Менї у голові? — Досить на тім:
Вертаючи, трудний, раз з полюваня,
Сів припочить я у оттім шатрі.
Тогди менї циганочка хороша
Про Дзвінку і вповіла.

Джімір. Ха, ха, ха! . . .
Та і воробчика імила в сітку! . . .

Довбуш. Ти що се кажеш, Джімір?!!! —

Джімір. Дивно ти? —
Менї знов анї раз! — Хіба не має
Кожда краса тебе на арканї? —

Довбуш. О, щоб я міг на се ти відповісти,
Як би менї самому ся любило! . . .
А так . . . О, се недоля моя крайна,
Котра мене в нещастє ще вжене,
Так як мене вона уже угнала
Убійници в пеколнї єї шпони! . . .
А люде ще дивуют ся, що я
Жоноче сватанє ненавижу
Гірш чорта! . . .

Джімір. За для того-ж і менї
Се дивно, як то сватанє циганки
Тя не обурило? —

Довбуш. Ти що се кажеш?!!!
То й Чори приятельство має бути
Таке от сватанє? —

Джімір. Що-ж иншого? —
Хоть хитре і не впрост, але однако
Жоноче сватанє.

Довбуш (обурений). О, се она
Попамятає!!! . . .

Джімір. Що попамятає? —
Одного дурня, що попавсь в капкан? —
Она не з тих дурних! . . .

Довбуш. А як той дурень
Дурителя одурить?

Джімір. Вже тогди,
Як у капкан попав ся? Бідний дурень! . . .
Але вже доста тих дурниц нам на
Сегодне, а тепер послухай друга
І гуцула: невіста слабодушна,
І слабодушности судила ся,
Відколи світ і доки сего світа,
Але коли кріпкий, желїзний муж
Не може окротити своє серце,
Не може окротить єго як муж:
Для чого-ж жінка свої слабости
Би мала ся встидати? — За для того-ж
Мовчи менї о мстї і о відплатї,
Бо меш до жуса ще і злодій зватись! —
(Пріч.)

Друга сцена.

Довбуш сам.

Довбуш. Жоноча слабодушність? — Сто кроть [душ!!!
А та прехитрість, та діяволска,
Котров вони пеколні свої мрежі
На серце мужа мечут? — Звесь се также
Жоноча слабодушність? — Узи чорта,
І то найгіршого з усїх чортів!!! —
Але й від сих потрафит кріпкий муж
Ся скорше вирвать, як від тих, що їх
Несита та безвстидниця на него
Накине, наче хитрий всадник той
На комоня узду, аби єго
До втому, до загину аж заїхать! —
А се у него слабодушність звесь? —
Пеколні сїти! Узи аду! — Га!...
Я рад на се пристану, того мужа
Назвати жусом і нїтчемником,
Котрий аж доти слїдит за невістов,
Аж доки ю з розуму не зведе:
Такий не варт у мене й скотом зватись! —
Але єсли він хитрість перехитрит,
І душеловицю в саму ту сїть,
Що зажда їй скверна́ на него верже,
Іме:
Отсе у мене муж ся називає!
І сеї віри я не покидаю! —

(Пріч)

Трета сцена.

Чора. Зараз вітак Соя.

Чора (оберемок ріща на плечу. — Вона 'го кидає в ватрак, а сама сїдає відпочити).

О, Ізидо! . . . Як батько мій лиш може
Над своїм тим крестом в-одно, одно
Так побивати ся! . . .

Соя (ще на дворі). Чи дома, Чоро? —

Чора. Нещасна Соя! Дома! Увійди!

Соя (вязку зїля і збанок у руках, уходит).

Твій батько дома? —

Чора. Нї ще — От тепер
Що відвела єго до головиці.

Соя. А ти єго ще не питала про
Єго той крест? —

Чора. Ще нї! Та й нащо ми? —

Соя. Аби лиш знати, доню! Щоб лиш знати!
Бо чоловік повинен всего знати,
Недбайлице одна! — І нинї ще
Питатимеш у него! — Розумієш? —

(Крутит ся наокола, неначе що шукає.)

А так! . . .

(Голубить збанок до себе.)

Збаночку мій! . . мій ти збаночку! . .

(Пє лакомо.)

Се охолода! Се . . . А Сої треба! . . .
Бо ті мари прокляті, що в-одно
У мене душі правя . . . Сої треба! . . .

(Пє)

А вже ніхто так, як старий той Дзвінка
Се чванит ся мені! — Пріч, кажу ти!!! —
Що?! — Я?! — Се твоя жінка, а не я!
Ти-ж предся ю купив у мене! — Ні? —
Ге! Чоро! Відьмо, де ти?! —

Чора. Та-ж я тут!

Соя. Тут? — Добре! Добре, доню! А де-ж він?
Хороший твій стрілец?

Чора. Мій Лесь? — О, щоб
Тобі віддячитись! . . .

Соя. Мені? — Та за що? —
Ти-ж предся заплатила ми за тайну?
Та й Дзвінка заплатила! Золотом!
Ой, то-ж тото лелїло! . . . Але-ж бо
І варт 'го було! . . . Що твій волосочок
Перепалить — уже й по нему! . . . фіть! . . .

Чора (зодрігаючись)! . . .

Соя. Яке страшне тут, доню? — Чий же не
Отрій? Ти чмуте, ти! — Отрій є вірний!
Нас не заводит так, як гуцули ті! —
А як тобі для твоєго стрільця
Зварочку треба буде —

Чора. Що плетеш?! —
Олексик мене любит! . . .

Соя. Доню! доню!
Він і мене любив! . . .

Чора. Хто?! — Мій Лесько?! —

Соя. І справди, що на него саманав! —
Але вони усї собі подібні,
Усї! усї! Як гуцулска люба! (Пе)

Чора. Та гуцулска
Люба? — Яка-ж она?

Соя. Ще будеш знати!
Ще будеш знати, доню! — Але будь
Здорова! — Бо з отсего зілячка
Зварок варити мушу! Нині ще!
Дзвінок жиє чимало! . . .

(Обертаєсь до відходу, але уздрівши ватрак, з'упиняєсь переполошена.)

Га! — Се що?!!! —

Чора. А ти-ж не знаєш? — Батьків се ватрак,
Де день і ніч огонь горит великий,
Бо так єму до знахарского діла
Потрібно. —

Соя. Що за жар! . . . за поломінь! . . .
Як тої пре-пре-прежасної ночи,
Коли 'го в піч метали! . . .

Чора. Як? — Кого? —
Кого у піч метали? —

Соя. Як ти брешеш! . . .
Хто міг єго отсе у піч метати?! —
Він сам у него скочив! . . .

Чора. Але хто? —

Соя. Дурнасо ти! — То ти не виділа?! —
Як лев собі стоїт! А в ті мінуті,
Коли 'го посіпаки хочуть брати,
Він вириває свій турецкий ніж
Зза череса собі, і 'го садит

Устеклому се ґрафови у серце
Аж по самі черена!!! —

Чора. Ізис — ніж?! —

Соя. Аж по самі черена, кажу ти!!!
Той ніж вітак понесли до ґрафині,
Єго любаски се, і ще горячий
Від тирби єї мужа! . . .

Чора. До якої
Ґрафині се? —

Соя. Усе, усе забула! . . .

(Пє)

Але нічо' тото! . . . Ще і для Сої
Десь зілячко росте! . . . Ти-ж не забудь,
Питати ся про крест! — Все треба в світі!
І як та Соя:
З кождіського цвітку зварок варити вміти! . .

(Пріч)

Четверта сцена.

Чора сама. Зараз вітак Морган.

Чора. Нещасна ти! . . . Та що вона казала? —
Аби про крест у батька запитати? —
Я се давно хотіла, та усе
Не сміла. — Але де він нині так
Барит ся? — Га! Іде вже . . .

Морган (ще за подрев). Де ти, доню? —

Чора (біжит до него). Я тут! Поволи лиш! Я по-
[веду вас . . .

(Сліпий Морган, великий золотий крест на ланцушку у ліві, а знахарский бичик у праві руці. — Чора проводит єго до скрині направо, світит каганці, сідає коло скрині наліво, де зачинає прибиратись і строїтись.)

Морган. Чи пізно вже?

Чора. Вже по опівночи.

Морган. То на годинку задрімаю. — Скоро-ж
Ти світову уздриш, то мя збуди,
Бо ввес мій труд за двацять рік й оден
Пропав би.

Чора. Батечку? . . .

Морган. Питай ся!

Чора. Що
Отсе за крест, що ви, як кажете,
Вже років двацять і оден над ним
Працуєте в-одно, в-одно у книгах
Старих тих смотрите, так, що над ними
І вид ваш пострадали? — Що се діло
Є знахарске — то я й сама уже
Покмітила. — Але велике мусит
І важне буть воно, бо муж, як ви,
Над ним не розпадавсь би так? —

Морган. О, доню!
У моєму віку дни не на те,
Аби у играшках марних терять їх! —
Велике, превелике моє діло! —
Ще три дни лиш — а я владикою
Всїх духів! — Ще лиш три дни — а я царь
Над усїма царями! Крушу скиптри,

І роздаю корони! — Ще лиш три дни —
А моя добра Чора ме сіять
У славі своїх праотец: в короні
Тих давних фараонів!

Чора. Фараони-ж
Нам праотці були?! — Яким же-ж ділом
Узялись ми в сих горах, в сих чужих? —

Морган. О, не питай мя, доню! — Як пісок
Сагари, що Самум той ним мете:
Оттак і доля розмела наш нарід
По світі, і нам більше не осталось
З корони, царства, слави не осталось,
Як книга ся одна. — Але й за ню
Богам да буде честь! — Бо в книзї сї
Найшов креста отсего тайну я
Записану. — І три ще дни, о, доню,
А той старий Єгипет світлим своїм
Витає нас вінцем!

Чора. Нам добре й тут! . . .

Морган. Бо молодий той гуцулский стрілец так
До серця ти пристав? — О, доню! доню!
Давно вже я тобі сказать хотів,
Заборонить хотів, єсли-б тобі я
Заборонить лиш міг що, та не знав,
Що боронить любі — то все одно,
Що у огонь оливи сипать! . . .

Чора. Батьку! . . .

Морган. Бо гуцул щирий, добрий, в него двері
Не заперті ніколи чужинцеви,

Він ділит з бідним свій остатний кусень,
І груди свої накладає за
Покривдженим: але єго люба —
То поломінь соломи, що, як буйно
Палахла, так без сліду і загасла! —
Хіба-ж та мая рожа не прекрасна? —
А може-ж того мотиля вона
Прибить до свої несповитої
Краси хоть на годинку? — На мінутку? —
Се гуцулска люба! . . . О, доню, доню!
Озми собі лиш ту нещасну Сою
За примір! . . .

Чора. Нашу Сою? — що се з нев? —

Морган. Ти знаєш ю, дитино, але як
Тепер ти знаєш ю, отрійницу,
Пяницу: тим вона давно не була,
А була молода, і добра, і
Хороша, як би й ти, і много наших
Найліпших парубків старало ся
О ню. Але вона усїх від себе
З погордов і з поругов відвертала,
Бо гуцулский ледїнь оден найславний
Сподобав був ся їй, а в'на єму. —
Коби-ж ю був любив хоть . . . але нї!
Бо звівши ю з розуму — понехав,
І сам любив княгиню гуцулску! . . .

Чора. Чи лиш не матїр тої, що тепер
У горах лїтує? — Але що далї? —

Морган. Та що-ж би далї було, моя доню? —
Прийшло, як мусїло в конец прийти:
Княгинї чоловік, прегордий ґраф оден,
Довідав ся, велїв зухвалого
Ледїника спіймати, і живцем
Спалити! . . .

Чора. Ізидо! — А Соя що? —

Морган. Що видиш. — Доню, доню! Стережи ся
Тих гуцулів! — О, стережи ся, доню! . . .
О, доню, стережись їх як огню! . . .

Чора. То Соя —

Морган. Тихо будь! Менї здрімалось! . . .
Най трохи припічну! . . . Бо сеї ночи
Одно велике дїло ще мя жде:
Мій крест се виручить з рук Тіфона
Червонного, праворога блага! —
А се трудна є річ! Така трудна,
Що не оден ю мусїв заплатити
Душев!!! . . .

Чора. О, божества! . . .

Морган. Благай їх, доню,
Благай, благай їх, доню, о, благай,
Нехай тебе сокотя, а найпаче
Від гуцулской люби! . . .

(Хилит ся на скриню й усипає. Крест виповзає 'му з рук й паде на землю.)

Чора (подумавши). Чи-ж може бути?! —
О, Ізіс! О, Озіріс! . . . Але нї! —
Що батько мій — та може знати о

Любі? — Се-ж нї книжки, нї гіроґліфи! —
Менї казав? — єсли би гуцул не
Умів, не міг любити так, як се
Любяще наше серце розуміє? —
Єсли любов у того гуцула
Лиш играшка пуста? — Сваволя лиш? —
О, змилуйтесь, боги! Бо я би мусїла
Загинути, як искорка та бідна,
Що в'на — сама з огню — лиш при огневи
Одному жити може, або гине! . . .
І хто-ж би сему винен, як не я
Сама, що у любовні медости
Нїколи о любу 'го не питала,
Бо думала, що оттака люба,
Котра ще вперед мусит ся питати,
І присягатись, і божити ся,
На того брехача похожа, що
В усїх людей вже віру потеряв,
Але най так се буде: нинї я
У него запитаюсь! — А єсли
Він свою Чору вже не любит, то
Від Чори й наріку він не почує! . . .
Тут ріки і широкі і глїбокі:
То-ж вистатчут на холодну могилу
Для бідної циганки! . . . Але як
Мене він любит . . . О! Тогди,
Що в мене діядеми? — Що корони? —
Що всї престоли славних фараонів? —
Що сонечко? — Що світа світ? — Що рай?

Що рожі всї маєві, що сам май? —
Сонні мари! . . .
Люба лиш то сокровище єдине,
Що за любу любу дає у зміну! . . .
Себе за себе! В лечку за волю!
І рожев світ сей стелит доокола! . . .
(Надворі чути два набої.)
Се що?! — Мій Лесь! . . .
(Зодрігаєсь)

Пята сцена.

Довбуш. — Ті, що перше.

Довбуш. Ти зодрігнула ся? —
З якої се причини? —
Морган (заспаний). Доню! —
Чора. Чую!
Морган. Іди та подивись! — Се Тіфон там
Іде! —
Чора. Се мій Олекса! —
Морган. Вийди, кажу!
Се Тіфон там іде!!! —
Чора. Які-ж бо ви
Дивні . . .
(Пріч)

Шеста сцена.

Ті, що лишили ся.

Морган. Се так! — Се Тіфон там іде!
Бо се єго є ніч! . . .
(Усипає)

Довбуш. Ніч кари на
Сю душеловицу! —
(Подумавши)
А що се я? —
Не также душеловец? — Ще і з тих
Найгірших, як той злодій, що у баби
Жебрущої хліб з торби украде! —
Бо що їй скажу? — Як той смутчий крест
У неї видурю? — А мушу в неї
'Го витуманити, бо слово дав,
То моє слово чести, слово мужа,
Що білш значит, як сто таких крестів!
О, я би рув! А рув, як лев той в сіти,
Що через свою подуфалість сам
У ню упав! — Але не міг би я
Пірвати, сокрушити тую сіть
Як лев оден? Коли-ж, тепер, коли
Той лев вже силу свою пострадав? —
За пізно нагадав ся мій королю! . . .
(Подумавши)
То-ж далї! — Зрештов — о що тут і ходит?
Та забавка-діточа не стоїт
Такого рейваху! — Нарештї, в'на
Любов великов все мене манила:
Нехай же-ж нинї даст менї довід! —
Бо сли вона мене так дуже любит,
Як в очи ми світила — то й простит мя! —
А нї:
То та єї люба великословна

Нічим не була иншим, як лиш хитрим
Поганим душеловством, а тогди
На свій учинок не пожалую!
Але нехай я жалую, чи ні:
Тут ходит, виручитись з свого слова,
Що вбрав на ся, як проклятя окови!!! —

Сема сцена.

Чора. Ті, що перше.

Чора. Чи-ж не дивак мій батько? Тіфон все,
Та Тіфон без кінця! — Але чого
Такий задуманий? — Се що тобі? —
Увес у смутку нині! . . .

Довбуш. В смутку? — Ба! —
А ти весела, може? —

Чора. Маю, може,
Причину? . . .

Довбуш. Ні? — Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . .
І що-ж тобі бракує? —

Чора. Дуже много! . . .

Довбуш. Я рад би знати, що? —

Чора. Люба! . . .

Довбуш. Люба?! —
Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . . а я бо думав,
Що ви, що ті цигани, й без люби
Любити вміют! . . .

Чора. Як же-ж?! — Без люби? —
То була би люба любов тогди? —

Довбуш. Нещасна! То-ж і ти любу вже знаєш?!

Чора. Від нинї! Але знаю!

Довбуш. Знаєш певне? —

Чора. І се знов питанє! . . .

Довбуш. Запевне знаєш? —
Тим лучше! — Бо тогди любу ту твою
Ти й довести умітимеш! — Не правда? —

Чора. То, що люба уміє, то і Чора
Умітиме. —

Довбуш. Покажесь . . .

(Здоймає крест)

Ти сей крест
Менї даруєш? —

Чора. Крест?!!! — А батько-ж мій?!!! . . .

Довбуш. Ха, ха, ха, ха! . . . Отсе-ж менї й люба,
Що на дїточі играшцї кінчит ся! . . .
Так, душеловице! — Тримай 'го си!

(Мече їй крест на скриню, а сам хоче йти)

Та так таки і лїпше . . .

Чора (тримає єго). Ти йдеш? . . .

Довбуш. Бувай здорова! —

Чора. Милий! . . .

Довбуш. Пріч!!! —

Чора. Слівце лиш!

Довбуш. Але останне!

Чора. Так! Нехай останне! —
Ти любиш мя? —

Довбуш. Я любю —

Чора (перебиває 'му річ). То-ж бери
Собі сей крест, коли тобі на нім
Так дуже лежно! . . .
(Пхає 'му крест за черес.)
А умре мій батько . . .
То ти менї ся лишиш! . . .

Довбуш. Я?!!! — О, чорна
Ти душеловице? — Нїколи в світї!!! —
Бо я княгиню любю і для неї
Сей крест принести обіцяв, а що
Я обіцяв — то мушу, бо я мушу!
Для того-ж мя прости, єсли се можеш,
Єсли єс мя любила, так любила,
Як присягала ся, що любиш мя! —
А нї:
То моя совість за се дїло чиста!
Бо сватать має муж, а не невіста! —

(Іде. Але перед ватраком з'упиняєсь, виймає з тобівки скриночку з клейнодами і кладе ю на землю або на який примурок так, аби без трудности на очи впадала, а сам відходит)

Осма сцена.

Ті, що лишили ся.

Чора (прийшовши по хвили тяжкої замороки до себе).
Се де я? Й що казав він? — Батьку! —
[Батьку!! —
Вставай та умирай!!! —

Морган (заспаний) В огни . . . і в кривіх
Ме Тіфон світ . . .
(Пробужаєсь, смотрит за крестом і схопюєсь на ноги.)
Мій крест?!!! — Де, де мій крест?!!!
Чора. Я за любу 'го проміняла! — Як? —
Чи може ти лиш сам, о, гордий старче,
Хотів щасливим бути? — Ба і я! . . .
Морган (бере книгу й бичик і мацаєсь аж до ватрака).
О Тіфоне!
Ти не відводиш діло! . . . Але ти,
О, доню, чадо моє нещасливе,
Ти ся пімстиш за мя во время оно!
А не забудь:
Що ми є з роду славних фараонів!!!
(Мечесь у поломінь, котра жасно бухає і палає, і аж до останку искрами сипле.)

Девята сцена.

Чора сама.

Чора (біжит до ватрака).
Пімстю ся! І пімстю ся! І пімстю ся!
Се присягаюсь ти всіма богами,
Котрі огнем орудуют! — А то
Пімстю ся так, як ще дитина батька
Не мстила, відколи та мста кровава
Урвала ся з пеколного ланца
І світ сей кровйов людсков закрасила! — О!
О, ви Гарпії, Тіфона дочки,
Прийміт мене у свій жасний союз

Яко владичицу ножа і барди,
Різничого ножа, і барди ката! —
Бо доти не спочину і не хочу
Спочити, доки аж та чорна кров
Усїх, усїх пеколних Добушів
До Сірія вгору аж, а вітак
Від Сірія у найтемнїщий ад
Не ме шуміти чорним каблуком,
Як той гірский потік, що розбиваєсь
По чорних, ґранїтових скалах!!! —

(Уздрівши скриночку, здоймає ю й отворяє.)

Що?!!! —
Ти золото лишив?! — То душі нинї
За золото і ніжні діяманти
На продаж, а вітцї за перла і
За крам дївочий? —

(Мече скриночку в поломінь.)

В пекло і з тобов!!!
А за сей глум чортівске твоє серце
Насипю топленим я золотом,
Що аж сипіти ме, сипіти, як
Гадя та месна в моїх тут грудех!!! . . .

(Притискає руку до грудей і дістаєсь за монество, котре в сей час з шиї собі зриває і далеко від себе тримаючи, обзирає.)

А ти що тут, пуста мамоно, робиш??! —
У пекло і з тобов!!!

(Мече монество в огонь)

Та-ж я не Чора,

Не того Моргана богатого
Дочка уже, що він корони, скиптри,
Держави роздаровувати думав,
Як ту дрібну монету прошакам! —
О, ні вже! —
Я жриця мсти від нині називаюсь! —
До олтара-ж!!! — Там жертва дожидає!!!

(Обертаєсь до відходу. — Заслона.)

ТРЕТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Та сама, що у першім ділї.

Перша сцена.

Секретар з перґаментовим сувоєм.

Секретар. Оттак, матбуть, воєначалнику
Рішущого походу на души,
Як нинї се менї. — Але чого
Менї боятись з збройов сев в руцї —
З сим дневником покойної княгинї,
А сеї знов княгинї матери? —
Бо як менї учитель мій писав,
Так і найшов тайник я у архіві,
А в тайнику тім ніж і сей сувій,
Покойної княгинї дневник сей.
Архимайстерске, премайстерске дїло
У своїм способі, і так усе
Документарно і з доводами,
Що моя красна, моя горда жертва,
Чи сяк, чи так, у моїх вже руках,
І то в руках, що всї пеколні сили
Менї не в станї вирвати ю з рук! —
І так похід я мій розпочинаю —
Не мудрий, а відважний щастє має! —

(Плеще в долонї)

Маршалку! —

Друга сцена.

Маршалок. Той, що перше.

Маршалок. Чую! —

Секретар. Думаєш, що всї
Ся зійдут?

Маршалок. Десят тисяч, як найменше. —
Сей замок буде наокола ними
Обступлений.

Секретар. Але аби ворота
Не загаєні були!

Маршалок. Розумієсь. —
Акторі муся мати свій простор.
А у хороми сї самі избранні
Лиш сміют приступити.

Секретар. Будут всї
При зброї?

Маршалок. Нинї в них Вартоломія,
Де всї у зброї ходя.

Секретар (показує на чоло). Ну — а тут?

Маршалок. Вина і меду в кождому шинку,
Ба навіть наокола сего замку
Я тілько накопошив, що би стало
Й на тисяч капуцинів.

Секретар. Браво! — А
До маскеради все менї готове? —

Маршалок. І борода і ризи, все, що треба.
За чверть години буде архимандрит
Такий з вас, що такого пошукати!

Секретар. Ходи-ж, та ми поможеш перебратись,
Бо нарід вже ся сходит. (Показує поза подрю)
Хто там ті? —

Маршалок. Той звесь Иван, брат рідний Дов-
А з ним єго товариш Лаґадин. [буша,

Секретар. Понурі два вірли! . . . Ивана-ж того
Нам нині дуже треба буде. — Хто-ж
Той дідуган там у медвежі кучмі? —

Маршалок. Се хроніка живуща гуцулів,
Та ще і в фільософію свій ніс
Не згірше тикає.

Секретар. А той там фулес,
Що поплїч з ним іде?

Маршалок. Сорока, що
Дві слові лиш на-память ся навчила.
Лиш «Довбуш», і «княгиня».

Секретар. Ха, ха, ха! . . .
Але вступім ся чорним рицарям.
(Оба пріч у замок)

Трета сцена.

Иван і Лаґадин.

Лаґадин. Такого би, о, друже мій Иване,
І у казках нїхто не розповів.

Иван. А претцї сему так, як я ти кажу,
Мій вірний Лаґадине: двацять рік
І пять, як мій отец, Василь се Довбут,

Пропав без вісти, як під землю впав. —
О, отче мій ти, отче! . . .

Лаґадин. Бідний друже! . . .
Ти-ж не допитував? — Не слідив? —

Иван. Хто?! —
Я не допитував?! — Всю Ляччину,
Волощину, всї Угри перемірив
Уздовж і упоперек: даром все! . . .

Лаґадин. Гм! Щоб і Марта, рідна твоя мати,
Нїчо' не знала в сему дїлї? —

Иван (з погордов). Мати! . . .

Лаґадин. Ти може не питав? —

Иван. Я не питав?! —
Просив, молив на милість Бога! — Ба! . . .

Лаґадин. Що-ж претцї каже? —

Иван. Ти-ж хіба не знаєш
Єї ту пісню безконечну, що
Лиш він, лиш їй Олексик, варт є знати
Тоту жасну, несамовиту тайну? —
Все він лиш! Все лиш він! — О, круча, чорна
Ти матїр, ти!

Лаґадин (грізно). Иване!!!

Иван. Бо нехай
І так се буде, що у світї навіть
І рідна мати так любить не може,
Як по законах би природи й серця
Годилось. — Кажут люде бо і піют,
Що навісна якась там доля тов

Любов орудує. — Нехай і так! —
Але щоб долю свого народа,
Щоб волю питомого народа
Продати! . . .

Лаґадин. Як?! — Се мала б твоя мати
Зробити?! —

Иван. Ні?! — То, може, не завдала
Той прасвятий наш громовий топір
Вона єму, Олексї свому, що
У него тілько і на думцї, як
Гулять та женихатись? — І такому
Наш громовий топір! . . .

Лаґадин. Ти й справди віриш
У той святий топір? —

Иван (ловит за ніж). Заріжу тя,
Єсли не меш у него вірити!!! —
Єго подарувало божество
Святого сонечка прадавному
Одному королеви гуцулів. —
Але король нещасний сей завдав
'Го свої хабалици, за що він
Не тілько що і сам свій вік утратив,
Але і нарід гуцулский до впадку
Привів! — О, друже! Ще-б і нинї ми
На побережю Моря Чорного
Великим та всеславним народом,
Коли-б не князь-гільтай той, та не нешта! . . .

Лаґадин. Я чув ту сторію від Ґермана
Старого того, що старі казки

Ті гуцулскі він зпоконвіку знає. —
А сей знов каже, каже і твердит,
Що ми ще будем, чим давно ми були,
Аби лиш хто найшов ся, той топір
Провадить гідно.

Иван. То-ж бо й щось! — 'го гідно
Провадити.

Лаґадин. А він ся вже й найшов. —
Бо хто гіднїщий може того бути,
Як не твій брат Олекса? —

Иван (як устеклий). То й тебе?!!! —
Й тебе він обманив?!!! — Руш!!! — Забери
[ся!!! —
Не треба другів вже менї! . . . О, Боже! . . .

(Іде потич, сїдає на лавичку і закриває собі очи полов від сардака. — Лаґадин відходит на кілька кроків, але зараз вертаєсь і сїдає коло Ивана.)

Четверта сцена.

Старий і молодий гуцул. — Надворі чути трабантів, як нарід опирают, і лиш де-котрих у хороми пускают. — Ті, що перше.

Молодий гуцул. Се в мене свято раз Вартоло-
[мія! . . .

Голоси з надвіря. Олекса Довбуш! Слава!
І . . . І гу!!! . . .

(Стріли.)

Молодий гуцул. А ти, старий? чого насупив
Будь з нами враз веселий! — [брови? —

Старий гуцул. Сину, сину!
Не кажи гоп, аж пліт не перескочиш!

Молодий гуцул. Не знаю, що тут перескаку-
[вать? —
Наш славний Довбуш виходив нам волю,
А воєвод дав розказ, щоб нам ю
Тут і обголосили.

Старий гуцул. Най ті воли,
Що Довбуш нам вихожує, а лях
Дарує! . . .

Молодий гуцул. Як?! — То і на Довбуша
Ти пси вже вішаєш?! —

Старий гуцул. Він сам на себе
Їх вішає, не я! Га! І такому
Наш громовий топір! . . .

Молодий гуцул. Я рад би знати,
Хто варт єго носити, як не Довбуш,
Не наш напередовец? — Але хто
Там так ся надюндюжив та ступає
Як журавель старий? —

Старий гуцул. Де? — Проступіт ся!
Се монах православний! — Дайте честь! —

Пята сцена.

Секретарь перебраний за православного монаха. Ті, що перше.

Секретар. Слава Спасителю! —

Усі. Во віки слава!

Секретар. В вас праздник, діточки? —

Молодий гуцул. І то великий!
Наш добрий воєвода, дідич наш,
Подарував нам волю.

Секретар. Гм, гм, гм! —
Як я тобі, що в тебе вкрав, віддам,
То й то дароване? —

Усї. Ха, ха, ха, ха! . . .

Молодий гуцул. А як я те, що другий в вас
Дістав та вам віддав? — [украв,

Секретар. Гм, гм, гм, гм! —
Тримавши в себе років кількасот? —

Усї. Ха, ха, ха, ха! . . .

Молодий гуцул. За се би слово, отче,
Вам воєвода не подякував.

Старий гуцул. Здаєсь, що чесний сей отец єго
Не знає? — Годний пан! . . .

Молодий гуцул. А тяр княгиня! . . .

Старий гуцул. Про воєвожу він се каже, отче!
Вона сих гір є дідичка, і має
Від давних королів таке вам право,
Вона одна, матбуть, на цїлу Польщу,
Всїх гуцулів судити.

Молодий гуцул. О, се ангіль! . . .

Секретар. А їй отец? —

Старий гуцул. Був лютер на ввес світ!
Я знав єго. — Але і тяжко ж бо
'Го Господь покарав! Одної ночи

Щез без вісти, і кажут, що 'го чорт
Живцем у пекло вхопив.

Секретар. Щастє ваше!
Бо був би всїх, матбути, гуцулів
(Справяє за подрю)
У ті желїзні там печи спалив!

Голоси. Ого! — ого! —

Старий гуцул. Та як се? —

Секретар. Зараз скажу. —
Ти знав, старий, одного гуцула,
Найжвавшого стрільця, на цїлі гори,
Що він — вже буде років двацять пять —
В сих горах і в селї сїм пробував
І що Василь ся Довбуш звав? —

Иван (зриваючись). Отец мій!!!
Мій дядичок!!! — Та де-ж він? . . .

Секретар. У ті печи там!
У ті печи желїзні, сину мій,
Казав єго княгинї сеї тато
Живцем спалити!!! —

Усї. Га!!! —

Секретар. Живцем спалити!!! —
А як єго в жасну там піч метали,
То він зарув, що Чорногора аж
Загомонїла:
Ті гуцули пімстют ся раз за мене,
І розваля на грузь сю вовчу скиню!!! —
(Користуючи з великого жаху й остовпілости всїх притомних, швидко і нишком пріч у замок)

Шеста сцена.

Ті, що лишились. — Пізніще капітан з трабантами

Иван (прийшовши по хвили до себе).

Як він казав? —
Ті гуцули пімстют ся раз за мене? —
А є-ж ще гуцули?! — А гой, ви жуси!!!
На прах сю вовчу печеру!!! —

(Крик, рейвах і мотлох народа надворі. Усі притомні, Иван на переді, піднося топірці й обертают ся до естради. — На се виступає капітан, з шаблев у руці, на естраду, за ним кілька трабантів.)

Капітан. Тут що? —

Иван (вириває 'му шаблю і просажує 'го насмерть).

По Довбушеви тризна, а ти перший
На жир.

Трабанти (втікаючи). Втікайте! Чорт!!! Чорт . . .

Иван. Що найлютіщий,
Котрий пресподне вами ме гатити,
Аж доки зовсім 'го не загатит!!! —
А гой, ви гуцули!!! На прах, на грузь
Змиєве се гніздо . . .

Сема сцена.

Трівожний дзвін. — Капітана віднося. — Княгиня з челядев. — Ті, що перше. — Гуцули — окрем Ивана, вступают ся покірно направо й наліво, так, що середина подрі й ворота зовсім вільні.

Княгиня. Стій, бунтівнику! —
Що хочеш?

Иван. Моєго вітця!!! — а ні —
То твою душу . . .

(Пускаєсь до княгині з шаблев)

Довбуш (ще за подрев). Набік, гуцули!!! —
(Убігає з Джімірем на подрю й мечесь межи Ивана і княгиню.)

Ти що, о, жусе ти?! — До жінки шаблю?! —
Пріч!!!

(Тручає 'го назад)

Кровйов се невісти хочеш ти
Обезчистити гуцулске имя?!!! —

Иван. Що?!!! — Таже скорше ся тобі удаст
Пренайлютіщому з усіх чортів
Найпроклятіщу душу вирвати,
Як ляшку сю мені . . .

(Пускаєсь знов до княгині)

Довбуш (вириває 'му шаблю з рук і мече далеко від себе). Пріч, кажу ти!!!

(Хвиля. Княгиня відходит)

Иван. Як, ляцкий рабе ти?! Огиднику! —
Отец оттої ляхівки —

Довбуш. Казав
Вітця нам у желізні там печи
Живцем спалить і мав до того право:
Він замок сей 'му запалив —

Иван (як устеклий). Отец мій
Палий?!!! — Се кровйов змиєш . . .

Рве ніж і мечесь на Довбуша, котрий дает ся шибко в бік і єму ніж з рук вириває.

Довбуш. Гуцули!!!
Вяжіт 'го!!! —

Иван (до гуцулів, котрі 'го вяжут).
Жуси!!! — Тхорі!!! —

Довбуш. Пріч! — За мнов! —
(Усі пріч.)

Осма сцена.

Секретар. Зараз вітак маршалок.

Секретар. І так похід мій славно розпочав ся
Та і до бою головного і
Рішущого сегодне прийде ще.
Бо тиґрис той старий, той воєвода,
Не устечет ся, може, як дістане
Мій лист? — Ще гірше, як би ся устік! —
І так: чим далї в лїс, тим білше дров!
Сегоднїшна пароля пишесь — кров!!! —
(Плеще в долонї)
Маршалку! —

Маршалок (виступаючи з кайданами в руцї).
Чую! —

Секретар. Чи післанцї вже
Пішли за воєводов на вздогін?

Маршалок. І мусїли давно вже здогонити,
Бо як я чув, то, лиш пів милї відси,
Наш воєвод в дорозї зупинений,
Хто зна, з якої там причини.

Секретар. Браво! —
Трабанти же? —

Маршалок. Котре найвідважнїщі
Стоя уже на поготові.
Секретар. Се
Ті кайдани?
Маршалок. Найслабші, що-м найшов.
Але аби на кождий спосіб бути
Безпечним: ще і понадпилював. —
А сли єму в свій час одно слівце
Лиш шепнете —
Секретар. Я розумію. — А
Що з нештами? —
Маршалок. Обі на поготові.
Секретар. Аби-ж, як князь приїде, були зараз
Ми під руков!
Маршалок. Я розумію, а
Вітак знемиділи. — Устекла Дзвінка
До всеклого Ивана най летит,
Аби летів сюда, підбичувати
В потребі свого брата, а циганцї
Віддати крест.
Секретар. Хороше! — То-ж до діла!
А скорше! Бо вже й Довбуш там іде
Передний кат старого воєводи. —
Маршалок. А що не він — то вже Иван по-
(Пріч) [ходит.

Девята сцена.

Довбуш. Той, що лишив ся.

Довбуш. Горячий день! . . .

Секретар. Та щоб на нім ся стало! —
А добре, щось прийшов: княгиня хоче
З тобою говорити.
Довбуш. Та сегодне?! —
Секретар. Сегодне, і то зараз!
Довбуш. Ні!!!
Секретар (помішаний). Та якже-ж?!!!
Довбуш. Уперед крест, тепер мене! — Дзвін-
[ки!!! —
Куда ні ступиш — Дзвінка!!!
Секретар. Хто-ж так сміє?! —
Вона-ж ні Дзвінці пара та ні Чорі? —
А зли з тобов в'на хоче говориги,
То про сегоднішний випадок, про
Ивана божевільство —
Довбуш. О, мій брат! . . .
То-ж буду мусів я, що би-х не мусів
Ні за свій вік, ні грішну свою душу! . . .

Пріч у замок.

Десята сцена.

Секретар.

Секретар (віддихнувши). Уф! . . .
Що-ж тая людска доля зависима
Від примхи других примх! . . . Я се будую
Цілий мій гордий многоважний плян
На легкоумстві сего легкоума,
А він на раз ся витверізує,
Неначе чудо стало ся. — А ба! —

Тепер тобі вже й чудо не поможе!
Тепер ти мусиш — дякувать бріхні —
Гуляти так, як я тобі заграю,
Бо ти вже в сітці, льве мій молодий,
І скоро приведу тобі і тиґра
Старого на арену, де значит:
Ти або він! — але безпечно він,
О що я постаравсь на кождий спосіб. —
А як старий той тиґрис-воєвод
Скінчає вік під твоїми лабами,
Тогди я постараюсь і о те,
Аби і льву за ним дорогу дати. —
А як се станесь так, як я гадаю:
Тогди полон є мій, є мій! Принаймі,
Партика льва: прекрасна та княгиня! —
То-ж гужя, льве і тиґре! — гужя, гужь!
Ловіт ся і скубіт ту вашу шубу,
Аби аж шкам летів, а рик ваш щоб
Аж Чорногору ворохнув!!! — Там що? —
Мій тиґрис вже іде! З очий палає! . . .
Ходи!
Лев молодий тебе вже дожидає! —
Таких борців і Рим старий не має!!!

Одинацята сцена.

Воєвод з поїздом. — Той, що перше.

Воєвод. То-ж так мені сей нарід дякує?! —
Капітана ми вбити?! — Жінку ми
Зневажити?! — Мій замок нападати?! —

Crux Christi Domini!!! — і як би був
Не Довбуш мій се був . . .
(Дивит ся наоколо.)
Та де-ж він? —

Секретар. Довбуш? —
У катуши! У-кайданах! —

Воєвод. Що? Що?! —

Секретар. В неволи, князю мій! —

Воєвод. І хто се смів?! —

Секретар. Я, князю мій, се смів! — Бо княгині
Не є для гуцула, хоть най він сто раз
Там Довбушем ся зве. —

Воєвод. Чись одурів?!!! —

Секретар. Не було би й дивниці! — Бо такого
Добродія і добродітеля
Сопругу з розуму звести . . .

Воєвод. Води!!!
(Служалї принося шклянку води і крісло, у котре воєвод паде.)
Для того-ж? . . .
(Зриваєсь.)
Але нї! — На може бути!! —
Ти брешеш, гадино!!! —
(Паде знов у крісло. — Жасна борьба серця.)

Секретар. То зараз свідки . . .
Ге! Чоро! Дзвінко!
(Обі виступают на естраду, Дзвінка з топірцем, Чора з крестом.)
Зараз вам маршалка —

Воєвод (зриваючись). Кого? — Маршалка? —
[Ката!!! —

(Служалї, Дзвінка, Чора пріч. Кат виступає з бардов. Єго помічники принося ковбок.)

Де-ж він є, (Маршалок пріч)
Убійник мої чести . . . Чести? . . . Ба! . . .
Пропало! . . . (Плаче.)

Дванацята сцена.

Трабанти вводя Довбуша у слабих кайданах. Ті, що перше.

Воєвод. Довбуш! Довбуш! . . .
Довбуш. Що, о, князю?
Воєвод. То так ми дякуєш? —
Довбуш. Як дякую? —
Воєвод. Сопругу ми звести? —
Довбуш. Ха, ха, ха, ха! . . .
Що я пішов до твої жінки —
Воєвод. І
Зневагу сю в лице ми?!!! Се під бардов
Менї спокутуєш!!! —
Голоси. Княгиня! —

(Усї проступают ся з великов повагов.)

Тринацята сцена.

Княгиня у княжескім орнатї. — За нев єї челядь і маршалок. Ті, що перше.

Княгиня. Що
Тут дієт ся?! — Ви вже забули, князю,

Що суд судити — лиш менї одні
Пристоїт тут. — А сли я дотепер
Вам позволяла, в моїм імени,
Судити 'го — то з тої лиш причини,
Бо-м виділа, що ви по людски і
Милосердію 'го судите. —
Але тепер, коли з жалем я вижу,
До чого ваша нагла ярість вас
Доводит і що за одно нїчо',
За сего мужа молодий проступок,
Прощательний —

Воєвод. Прощательний?! — Княгине!
Чи ви при собі?!!! —

Княгиня. Се я вас питаю. —
У мене правда — святість —

Воєвод. О, тим лучше! —
Тогди не мете ся таїти чей,
Що презухвалий сей стрілец сегодне
У вас був? —

Княгиня. Я не знаю, чо' бих мала
Таїти ся? —

Воєвод. І се менї у очи?!!! —
(До помічників ката)
Беріт 'го!!! —

Княгиня. Ви єго і палцем не
Дорушитесь! — Я гуцулска княгиня! —

Секретар (виймає перґамент). Нев з роду-сте не
[були! —
(Подає 'го воєводі)

Тут! читайте
Мій князю! —
(До княгині)
А мені позвольте, пане,
Най вас спасу від тягару, котрий
Не сила двигать вам . . .
(Здоймає з неї діядем, а маршалок плащ)

Воєвод. У монастирь з нев!!! —
(Княгиню відводя. — А доки воєвод далї читає, біжит секретар до Довбуша, шепче 'му в ухо й відходит у замок.)
А сему голов з плїч!!! Беріг 'го!!!

Довбуш (рве на собі кайдани й виривае з'умілому воєводї шаблю з пішви). Пріч!!!
Від мене, ви раби!!! Я Довбуш ще . . .
(Усї утїкают, окрем Довбуша й воєводи)

Чотирнацята сцена.

Иван з топірцем, за ним Лаґадин і кілька гуцулів, убігают у одні ворота, а Джімір з решта гуцулами у другі. — Ті, що лишились.

Иван (ще за подрев). Він де . . .
(Убігає на подрю)

Довбуш (ломит шаблю, мече кавалки воєводї, а сам хапає топір). Кат всїх ляхів? — Він тут!!! —
[А ти
Місарню ми отвориш.
(Ловит перепуженого воєводу за груди і здоймає топір. Але зараз розмірковуєсь і тручає воєводу з погордов від себе.)
Але нї! —

Ти тут без зброї: за для того жий,
Аж доки Довбушеви Довбуша,
Ти наровень не станеш зброя в зброю
І ми мечеви не передамо,
Хто має жити з нас: чи лях, чи гуцул! —
Бо знай, що нині ще на Чорногорі
Вірлові гнїзда ми збудуємо
І доти не спочинемо, аж доки
Або то прелукаве ляцке серце,
Або то щире наше гуцулске
Не перестане трепетати ся
На вістрю месного меча!!! — До там
Бувай здоров, прегордий воєводо!!!

(Здоймає топір)

А ви, о, братя гуцули, за мнов!!! —
Бо відти або вольні повертаєм,
Або нам ворон пісню заспіває
Вогробну!!!

(Ступає крок наперед, гуцули за ним. — Заслона.)

ЧЕТЕВЕРТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Світлиця у Дзвінчині хаті. — На затилю много вікон. — Направо й наліво двері. — Під вікнами стів. — На столі горит каганец. — Направо й наліво стола стільці. — У лівім куті полиця, правий кут відтятий, а в прирубі велике вікно. На стіні висит дубелтівка й порошниці. — Ніч. —

Перша сцена.

Дзвінка сидит коло стола, й убирає на себе монество, чільця, брацарі, перстені, когутки й так далі.

Дзвінка. Він дав мені раз дорогий брацар
І заприсяг ся, що мені ся ставит.
Де я сама лиш скажу або схочу,
Єсли до него пішлю той позов. —
З тим брацарем післала Чору я
До него в табір аж на Чорногору,
Аби прийшов до мене, а прийшов
На важную розмову. — Чи-ж він прийде? —
Він прийде! Він, що ще ніколи слова
Не потолочив, хотьби й чортови! —
(Подумавши)
Але єсли не прийде? — Сли ся ме
Бояти мої мсти? — Хто?! Він, що в світі
Нічого не боїт ся і не знає,

Як то ся навіть зве бояти ся,
Або вистерігати ся чого?! —
Та й тут не має він чого й боятись,
Во мсти не хочу я, але єго!
Єго лиш хочу я, єго самого!
І він ще мусит моїм бути, мусит,
Єсли краса жоноча, хитрість, штука
Не є пусті, порожні ще слова,
А ще такі слова, яких мене
Секретар хитрий вивчив. —

(Подумавши)

Га! . . . Але
Єсли уся прехитра моя штука
Відбризла-б від єго желїзного
Твердого серця? — На тогди я маю
Від Сої, що потрібно.

(Витягає зза пояса фляшечку, йде до полиці, бере збанок з вином, порожнит половину фляшечки у збанок, ховає єго знов у полицу, а фляшечку за пояс)

Або мій!
Або землї сирої!!! — Але цить! . . .
Там хтось іде!... Він сам!... Тепер, тепер!
О, не нехайте мя, хитрущі сили! —
Бо нинї або вік, або могила!!! —

Друга сцена.

Довбуш з топірцем і з брацарем. — Та, що перше.

Довбуш (мече брацар на стів а, сам сїдає).

Тримаю слова, Дзінко, хоть не рад. —

Але що слово раз, то слово раз. —
Що маєш ми казати? —

Дзвінка. Воєвод
Збирає свою шляхту, щоб на вас
У таборі напасти.

Довбуш. Ха, ха, ха!
То ти менї уповідаєш, Дзвінко,
Що й воробцї уже цвірінькают? —
Тогди могла менї єс, Дзвінко, хід
І грозу защадити! . . .

Дзвінка. Грозу? —

Довбуш. І
То не малу, як думаю! — Бо я
Присяг ся гуцулам на Чорногорі,
Що моя вже нога не переступит
Поріг твій, Дзвінко. — І якби вони
Довідались, де я сегодне є:
То я не знаю, чи я свою голов
Поніс би в Чорногору. — О, житє
Не є пустий горіх! — Се я аж надто
Оперед тим кровавим ковбком ката
Почув, і дуже, дуже дякую
Тобі за сю науку я! . . .

Дзвінка. Менї?! —
За ту науку?! Хто-ж то смів мене
Так обчорнити? . . .

Довбуш. Обчорнити? — То
Не ти з секретарем ся змовила? —

Єго нарадила? — Тогди секретар
Брехав? . . .

Дзвінка. Олексо!!! — Але на такі
Безвстидні, чорні бріхнї є найлїпше
Мовчати! . . .

Довбуш. Отже нї — Тогди й Иван
Ми мусит відповісти, і то строго!
А нї — то ти сама! — То-ж нї? —

Дзвінка. При чім
Ти мушу присягатись, щоб ми вірів? --
При Бозї? — при любі? — єсли в любу
Ще віруєш! Ти-ж претцї раз любив?

Довбуш. Тепер уже не любю! . . .

Дзвінка. Задля чого-ж? —

Довбуш. Дивний протокол се! . . . Бо я не хочу!
Бо та нещасна ніч мя спамятала!
Бо в таборі на Чорногорі я
Всїм гуцулам присяг, і то великов,
Святов, жаснов присягов їм присяг,
На се святе сокровище, на сей
Святий топір присяг — ти розумієш? —
На громовий топір сей, що 'го хочу
Так непорочно, чисто сохранити,
Як тайну Господа!!! —

Дзвінка. Ха, ха, ха! . . .
То ти і справди віриш в байку сю?! —
То сила Довбуша лежати має
У сї старі тупици лиш?! —

Довбуш (зриваєсь обурений). Невісто!!! —
Ти що се кажеш?!!! —
Дзвінка. Чисту правду лиш. —
І ще тебе питаю: сли вся сила
У сї старі охабі лиш лежит:
На що вітак їм Довбуша? — Ба нащо
Їм мужа взагалї? — Най гуцули
Узброя страхопуда ним, і дїло
Готове! — Чи-ж не так? —
Довбуш. Ти хочеш, щоб
Я з розуму зійшов? . . .
Дзвінка. Не з розуму,
Але до себе, себе щоб прийшов-єс,
І знов був Довбушем, як ним єс був! —
Бо я тебе любила, а любила,
Як ще невіста зроду не любила! —
І чи-ж мене не має се болїти,
Як мушу слухати, що гуцули
Не в тебе вірують, і не твою
Відвагу величают, але сю
Дїточу играшку?
Довбуш. Так нарід каже? . . .
Дзвінка. Лиш нарід? — Воробцї вже по дахах
Топір лиш величают.
Довбуш (мече топір Дзвінцї під ноги). За тото-ж
Тобі 'го завдаю!!! І то на віки!!
А хочут волї гуцули, то най
Менї ю дякуют, менї самому!
А не стареччинї якісь!!! . . .

Дзвінка (обіймаючи 'го). Тепер
Я свого Довбуша аж пізнаю! . . .
Довбуш. Ти твого Довбуша? — Се може бути
Ще правда. — За для того-ж лиш одну
Одну ми відповідь, о, Дзвінко! — Ти
Строїла Штефана?
Дзвінка. Ні!
Довбуш. Дзвінко!!! —
Дзвінка. Ні! —
Довбуш. Присягнеш? —
Дзвінка. Присягаю!
Довбуш. І для чого,
Аби тобі я менше вірив, як
Ті зависливі Чорі? — То-ж я твій!
На віки твій!!!
Дзвінка. А нарід? . . . Гуцули? . . .
Довбуш. Нехай ся й устечут! А я — я хочу
Любити так, як хочу! Гуцулам
Навкірки!!! —
Дзвінка. Ти се нині так говориш . . .
Довбуш. А що говорю, те й дотримаю!
При мої чести! — А єсли не віриш —
То там лежит топір, мені обридлий!
Але тобі най буде він поруков
За мене!
Дзвінка (здоймає топір). Так! — Поруков!
Довбуш. Поконвічнов! —
І сли коли від тебе моє серце
Відвернесь, сли присягу ту святу,

Котров тобі сегодне присягаюсь,
Поломю: то бажай на сей топір
Від мене й то, що в світі найжаснїще,
Що в світї навіть і нечуване:
А Довбуш ти приставит за покуту!
При сему топорі! . . .

Дзвінка (ховаючи топір). І Довбуш мій
Дотримає святого свого слова! —

Довбуш. Як нї — покинь мене свята Покрова!!!

(Червонний, жаркий блиск у всїх вікнах, де видко Лаґадина і много гуцулів. — Дзвінка горнесь боязливо до Довбуша. — Довбуш тягне шаблю.)

Трета сцена.

Иван. — Ті, що перше. При кінци Джімір за подрев.

Иван (ще на дворі). І де-ж він . . .

(Убігає з шаблев у руцї.)

Га!!! То так ти нам присягу
Тримаєш?!!! — Ти!!! — І що убійници
Тепер ти присягав ся?!!! —

Довбуш (пускаєсь шаблев до Ивана). Боронись,
Бо гинеш . . . .

(Коротка, але завзята буча, при котрі Иван Довбушеви шаблю з рук вибиває й єто легко ранит.)

Иван. Кров брацка!!! —

(Тиша. Довбуш завязує собі рану.)

Але ся кров
На сеї бісицї прокляту голов!!!
А ти признай ся, або гинеш . . .

(Ловит Дзвінку за груди й хоче ю шаблев просадити.)

Дзвінка (паде на коліна). Милости!!!

Иван. То Дзвінку Штефана не ти строїла? —

Дзвінка (показуючи на Довбуша).

Через оттого там . . .

Довбуш (відвертаючись з бридом). О, Боже мій! . . .

Иван. Вітак — не ти з секретарем у змові —

Пішла на сего дурня перед князем
Свідчити, а потому, аби ніби
Собі й колач ще в него заслужити,
Менї побігла знати дати? —

Дзвінка. Гину! . . .

Иван. А знов не ти, користуючи з того
Гидкого брацаря там, сеї ночи
У твій мерзкий халаш 'го загулила,
Аби або єго у свою сїть
Імити, а як нї, то Соїним
'Го зваром напоїти? —

Дзвінка. Нї, єй-Богу!

Иван. Ти присягаєш ще, чортице ти?!

(Вириває їй фляшечку зза пояса.)

А се що?!!!

Дзвінка. Зрада!!! . . .

Иван. Ти-ж за ню загинеш

Як сука . . .

(Обертає шаблю держев і хоче ю убити)

Довбуш (не дає). Фара, брате! — Не твої,

А катові руцї сквернити ся
Отсеї ржицї чорнов кровйов . . .

(За подрев падут два набої.)

Джімір (за подрев). Калфо!
Се рушит воєвода з свойов шляхтов,
На табір наш напасти!

Довбуш (здоймає свою шаблю з землї). Гуцули!!! —
(До Ивана)
Ти право йдеш у табір і заложиш
Усї плаї і приступи! —
(Иван пріч)
А ви
За мнов усї!!!
(Іде, але у дверех обертаєсь.)
А ти, язе проклята,
Готов тим часом ся під барду ката!!! —
(З гуцулами пріч)

Четверта сцена.

Дзвінка. Зараз вітак Чора.

Дзвінка. Пропала я, пропала!!! . . .

Чора (ще за подрев). Я з тобов!!!
(Виступає)
Бо він присяг княгини, нас обох
Зарізать їй на жертву!!! —

Дзвінка. Вай!!! О, вай!!! . . .

Чора. А тут стоїт уже й кровавий ковбок,
На нїм широка, остра барда, ясна
Як зеркало, а біля лютий кат із
Закоченими рукавами. — Лупнув
Черленими очима як той звір,
Ухопив остру барду, блиснуло

Раз д'горі, раз вдолину, гукнуло,
І Дзвінки красна голов покотилась
Кровава у пісок! . . .

Дзвінка. Га!

Чора. Але нї ще!
Бо Чора ще жиє, бо Чора даст
Ратунок біднї Дзвінцї ще!

Дзвінка. О, вже . . .

Чора. О, божевільна ти! О, жусе ти!
Хіба-ж він громовий топір той свій
У тебе не лишив?

Дзвінка. І справди.

Чора. Дай!
Подай менї єго на мої руки,
А красної княгинї душечка
На той світ полинула! — Фурррр . . .

Дзвінка (шукає топір). А він? —

Чора. За нев, як той орев! — Аж воздух ме
Шуміти! . . . Шу-гу! . . .

Дзвінка (подаючи Чорі топір). То ж бери єго!!! —
Ніж маєш мою голов з пліч ти сняти —
Волію твою я чортам завдати!!! . . .

(Обі пріч направо й наліво.)

Пята сцена.

Соя.

Соя (ще за подрев). Ге! Дзвінко, моя паво!
(виступає.)
Де-ж проклята

Поділа ся?! (Сідає.)
То-ж утомилась я! . . .
А проклятуща, замісць покріпити
Ту бідну Сою . . .
(Уздрівши збанок, біжит до полиці)
Збанок! збанок! — А! . . .
(Бере збанок обома руками й пє лакомо)
А се й винце! . . . угорске, так, уторске!
У неї гойно, вижу! — Та й для чого-ж
Би ні? — для чого ні? — Штефан богач був,
І відьму золотом мені відважив,
Бо я 'му ю продала! . . . Золотом!
(Ніби наслухає.)
Як?! — Що?! — Гугу!!!
Я отроєна, я! — Зварок мій! — Га! . . .
Та де ти, Чоро, відьмо?! — Най тобі
Я уповім, що моя ти донька,
Та й того Василя Довбущука,
Що він . . . А то-ж пече! Пече! Пече!
Як пекло настояще! — Гу-гу-гу!
(Ревучи, пріч)

ПОДРЯ:

Поляна у однім лїсї на Чорногорі, де много плаїв сходит ся. — В затилю халаш Довбуша. — З переду направо велика ялиця, а під ялицев великий оброслий камінь, на котрім можна сидїти. — Ранок. Цїла подря у рожевім світлї.

Шеста сцена.

Иван і Лаґадин надходя з противних сторін. — У долинах далеко чути уставичне стрілянє.

Иван. Хороша буча! — А ляхи ті бют ся
Як льви! . . .
Лаґадин. Твій брат ранений? —
Иван. І то я
Завдав 'му ту нещасну рану! . . .
Лаґадин. Було
Відразу в серце! —
Иван (строго). Лаґадине!!! —
Лаґадин. Мимо
Присяги й свого слова, та до нешти
Піти! . . .
Иван. Мій бідний брат.
Лаґадин. І ти єго
Ще жалуєш?! Присяголомника!
Безличника! —
Иван. Се чути мусїти,
І мусїти мовчати! . . .

Лаґадин. Та дивитись,
Як можна з тілької ненависти
Нї сїло та нї пало на таке
Велике дружество се перейти! . . .
Але роби собі, як розумієш,
А ми знов, гуцули, ще будемо
З ним рахувати ся, і то кроваво!
Він хто се, щоб він смів над нами так
Ругати ся, безлично так ругатись?! —
І з чиї се причини сиплет ся
Сегодне тілько тирби людскої? —
Не зза єго? — Не через него, може? —
Як?! — Або, може, наш святий топір
Ми на тото на него передали,
Аби по всїх 'го нештах волочить?! —
Нехай варуєть ся!!! — Одна лиш искра —
А всї 'го нешти всего сего світа
Не вирвут з наших рук!!! — Ми славі слу-
[жим,
А з віроломцями ми ся не дружим!!! —
(Грозячи пріч.)

Сема сцена.

Иван.

Иван. Не вирвут з ваших рук? — То я 'го
[вирву,
Хотьби і з пащи льва! Хоть мав бих зараз
Вам моє серце на тарели краять
Тупим ножем! — Ви що гадаєте? —

Абих єго я все ненавидів,
Та все ненавидів через тото,
Що доси я єго ненавидів? —
О, ви не Довбуші! Лиш Довбуш бо
Потрафит двічи свого ворога
Від найгидніщого убою стримать,
Потрафит ніж єго у собі чути
І не відмстити ся! — А я аби
Єго ще все, а все ненавидів! . . .
О, ні мій брате! —
Най гуцули на тебе й пеклом станут:
А я тя вирву, я, з їх рук поганих!!! —
Га! Джімір . . .

Осма сцена.

Джімір, кровавий, з булавов воєводи. Той, що перше.

Джімір. Наша, брате! — Воєвод
І шляхта вся в полоні!!! —
Иван. Й воєвод?! —
Джімір. Вся шляхта до ноги! —
Иван. Та де-ж вони?
Джімір. У табор їх ведут! — А воєвода
І Довбуш — О, дивись! . . .

Девята сцена.

Довбуш. Воєвод. Секретар. Шляхта. Гуцули. Ті, що перше. — Воєвод і шляхта без зброї.

Довбуш. Та так, о, князю? —
То тут аж мушу пригадать тобі
Твій княжеский прирік? —

Воєвод. Роби конец! —
Бо по такі нечувані ще ганьбі
Чого і пів мінути жити? . . .
Довбуш. Ганьбі? —
То ти хіба се з жусами ся бив? —
Я ти даю на волю, воєводо,
І ми зачнемо зараз наново! —
Я не жартую! —
Воєвод. Доста! . . .
Довбуш. Але хто
Таку дитинячу тобі дав раду,
З півгорсточков людей на нас напасти,
Неначе нас тут шайка злодіїв лиш,
А не той нарід гуцулский, що волю
Добути він зійшов ся? —
(Хвиля. Воєвод хітає головою.)
Але хто
Тобі ту раду й дав — він варт би того,
Аби тут так стояв! . . .
Воєвод. О, щоб то я лиш! . . .
Довбуш. Я розумію тя, о, годний ляше! —
Але той витязь витязя не варт,
Єсли у своїм супротивнику
Нещастє він не чтит. — І задля того-ж
Дарую волю вам, і без условій,
Хіба лиш з тим одним, аби на другий раз
Вас більше посітило Чорногору! —
В нас є вас чим приймити! —
(До Джіміря, котрий собі нишком очи утирає)
Що там, Джімір?

Чи вітер лиш яку комашку ти
У око не завіяв? —

Джімір (подає булаву воєводі, а сам хоче Довбуша обіймити). Калфо мій! . . .

Воєвод (єго перестрічаючи). Позволь, я перший тут.
(Обіймає Довбуша)
А серце, що
Так величаво бє, варт бити і
На княжеских грудех! . . . Я знаю, що
По тому, що у моєму дворі
Жасної тої днини діялось,
Мій теперішний крок тобі огидний
Ме видаватись. — Але знай, о, друже,
Що все мені чортівство відомо,
І що оттой діявол, мій секретар,
Враз з своїм клевретом, маршалком тим,
Ще нині забирают ся від мене,
Аби деинде впастись катови.
Длятого-ж мя прости, о, Довбущуку,
І ви, о, гуцули, мене простіт,
Як вас я се прощаю!
(Гуцули і шляхта ближит ся.) Вашу волю —
Не подаровану, але здобуту —
Вам уповні даю і віддаю! —
А ти, о, Довбуш, дожидай ще нині
На усне моє слово й грамоту!

Довбуш. На княже твоє слово! —

(Киває на Джіміря й шепче 'му в ухо. — Сей біжит у халаш і приносить дуже красну й дорогу шаблю, котру Довбуш зараз воєводі презентує.)

А сю зброю,
Прийми на памятку від гуцулів!
Вона нас пригадає і без слів! . . .

Воєвод (припáсує собі шаблю й подає Довбушеви руку).
А пригадає ті святі завіти:
Що Рус і Лях одної нені діти! —

(Урочиста хвиля. — Вітак розходя ся гуцули на всї боки, так, що воєвода з шляхтов і секретарем лишаєсь)

Десята сцена.

Ті, що лишились.

Воєвод (по сумні хвили). Чого ся так насупили, [пани? —
Чи, може, се на мене вирок смерти
Значити має? — В добрий час! — Але
Я се у вас собі не заслужив!
Сей похід чесний був, як може бути,
А сли ми підупали, то упали
Ми лиш стокротні пересилї. —

Молодий староста. То-ж
Бо й щось! — Стокротні пересилї лиш!
Але питанє ходит: хто казав вам
Вести нас пересилї сї під ніж? —
Скаженим гуцулам під ніж? —

Воєвод (показує на секретара). Оттого
Там злодія питайте ся, що доти
Спокою ми не дав —

Секретар (приступаючи до воєводи) Мене?! - Мене?! -
Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . . То я би мав
За всї дурачества отсего пана —

Воєвод. (Рве Довбушеву шаблю з піхви і просажує нев секретара.) Се твій послїдний кеп.

Усї. Га!!! га!!!

Секретар. Послїдний . . .

(Умирає.)

Воєвод. Тепер за мнов, пани!!! — Я той ще є,
Чим був, і горе тому, що він хоче
Старого льва за гриву торгати!

(До молодого старости)

Се не забудь, безусий мій паничу! —

(До служалих)

А стерво се запорпайте де в лїсї,
Аби невинні круки та кавки
Не потроїлись ще! —

(Слуги віднося тїло секретара.)

Тепер за мнов! —
Котюзї по заслузї, кажут люде! —
А шабля ся ще найде лучші груди! . . .

(Усї пріч наліво)

Одинацята сцена.

Довбуш. Иван.

Иван. Се в мене раз Вартоломія! . . .

Довбуш. Як?! —
Сегодне день —

Иван. Вартоломія претцї! —
Се що тобі? —

Довбуш. Сегодне-ж маємо,
Як мати, умераючи, казала,
Сестру ми відшукати.

Иван. Боже мій! . . .
Ми-ж маємо сестру ще?! — Де-ж вона? –

Довбуш. Коби я знав се! . . . Але мати тілько
Хотїла уповісти лиш менї,
Що в день Вартоломія, се би, нинї
Сестру ми нашу відшукаєм. —

Иван. Диво! —
Длячого-ж ти докладно не вповіла? —

Довбуш. Бо не хотїла, бо казала, що
Присяга вяже ю.

Иван. І се знов диво! —
Яким-же способом ми маємо
Сестру вітак пізнати? —

Довбуш (вигятає свій ніж і подає Иванови).
Придивись!
А придивись 'му добре! —

Иван. (Обзирає ніж і віддає вітак Довбушеви)
Гарний ніж! —
Та що з сестров тов нашов має він
За стичність —

Довбуш. По такому ми ножеви
Сестру пізнанем нашу.

Иван (зодрігаючись) І то в день
Вартоломія! . . .

Довбуш. Що тобі, братю? —

Иван. Нехай мене! Пусті лиш забобони!
Бо день Вартоломія був для мене
Усїгди нещасливий. — Але нинї
Нехай він бреше! То сей ніж, як кажеш —

Довбуш (зодрігаєсь). А! . . .

Иван. Що, Олексику? Чи не раннá
Лим фрибра?! Єй же Богу! Задля чого-ж
Без топірця ти ходиш?! Де він є? —
У халаши? — Я зараз принесу . . .

Довбуш. Менї 'го принесут, але без тебе! . . .

Иван. О, Боже мій ти кріпкий!!! Ти-ж то
[претцї
У Дзвінки не —

Довбуш. Забув? — Нї! Не забув!
Але подарував! . . .

Иван. О, сили ви
Небесні!!! . . .

Довбуш. Ха, ха, ха! . . . Вони менї
Єго не викупя! — Я сам, сам
'Го буду мусїв викупити, і
Кроваво, бою ся! — Бо що я в шумі,
У божевільнім шумі моєго
Нарову, на топір той присягав,
То жах мене бере, як тілько лиш
Згадаю!!! . . .

(Потикаєсь аж до каменя й паде, припадаючи на него.)

Иван (сїдає коло него). Не журись так, братчику!
А хоть і дав-єс Дзвінцї той топір —
Аби вони лиш, щоб лиш гуцули
Се не довідались, що ти 'го Дзвінцї
Завдав! — Бо сей діявол —

Довбуш. Шле уже
По мою — душу!!! . . .

(Оба зривают ся на ноги.)

Дванацята сцена.

Чора з топірцем. — Ті, що перше.

Чора. Твою душу, кажеш? —
Хіба у Довбушів тих є душа? —
Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . . Длятого-ж він
Лиш ляцку душу хоче! —

Довбуш. Га! . . .

Чора. Одну лиш! —
Одним-одну лиш! — Щ ? — Ти побілів? —
Ти-ж претці їх по тисяч мордував,
А нині о одну скупуєш ся,
Де ходит, сей топір ти викупить? —

Довбуш. А хотьби й божу голов!!! —

Чора. Ха, ха, ха! . . .
Як жус за Бога зараз ся ховає! —
Та тут бо о боги не ходит! — Тут
Лиш ходит о чорти! — святу присягу —
О Довбушеве слово, — і одну
Лиш ляцку душечку!!! —

Довбуш. Ніколи в світі!!!
Хоть мав бих і в могилї зараз пріти!!!

(Пріч)

Тринацята сцена.

Оставші.

Чора. Ха, ха, ха, ха! . . .

(Глумит ся Довбушеви.)

Бажай на сей топір
Від мене й те, що в світї найжаснїще,
Що в світї навіть і не чуване:
А Довбуш ти приставит за покуту!
При сему топорі! —

Иван (на колїнах). О, змилуй ся! —
У нас є дім, є поле, все бери,
Лиш —

Чора. Душу!!! —

Иван. Срібло, золото в нас є:
Усе бери, лиш —

Чора. Душу!!! —

Иван. На ти ніж сей,
І засади 'го в мене —

Чора. Що?! — Ти будеш
Менї ще торгувати ся?! — Го, го! —
То в гуцулів я зараз запитаю,
Чи сей святий, божественний топір
Вни схочут викупити . . .

(Хоче йти)

Иван (зриваєсь на ноги і тримає ю). Стій, ска-
[жена!!! —
Ту твою ляцку душу будеш мати,
Хоть мали-б і живцем мя закопати!!! —

(Чора тягне 'го за собов. Заслона.)

ПЯТЕ ДІЛО.

ПОДРЯ:

Послїдна четвертого дїла. — Зорешлива ніч. — Подеколи падут звізди.

Перша сцена.

У затилю гуцули, Джімір з краю. — Під ялицев стоїт Довбуш, з великим, опечатаним перґаментовим сувоєм у руцї.

Довбуш. Я вижу калфи всї, лиш першого
Не вижу. — Де мій брат? —

Джімір. Я бачив 'го,
Як він ішов кудась з циганков Чоров,
А Лаґадин за ним.

Довбуш (сердито). А вадь, що він
Послухав того чорта?! —
(Усе в більшу ярість впадаючи)
Тихо, кров! —
(Витягає ніж зза череса й мече єго під ялицу)
Я лиш одного брата маю! . . .
(Понуре думанє) А
Як справди він послухав ту чортицу,
І Довбушів імя то непорочне
Убоєм осквернив се? Як єго
Напрасне приятелство лиш наличман,
Лиш маска хитра була, щоб мене
Тим легше загрузити? — Га, тогди —

Тогди би лучше було, щоб ти був
Не народив ся, бо і Михаїл
Святий з усім небесним воїнством . . .
(Яркий посвіт лушниц. — Довбуш стоїт стовпом)
О, обгорніт мене!!! . . .
(Кидає сувій пріч і йде переполошений навзнак)

Друга сцена.

Иван з кровавим ножем. Лаґадин з топором. Чора з крестом. Гуцули з лушницями. — Ті, що перше.

Довбуш. Той ніж?!!! . . .

Иван. Післала
Тобі сестра. — Бо я ю відшукав! . . .

Довбуш. Сестру?! — І що! —

Иван. І — вбив!!! —

Довбуш. І — що ?!!! —

Иван. Зарізав,
Коли вже хочеш знати! . . . Нині-ж день —

Довбуш. Вартоломія . . .
(Вириває Іванови ніж, просажує 'го ним, мече вітак ніж Чорі, потикаєсь назад, паде під ялицу, закриває собі очи й сидит нерухомо. — Джімір іде до него.)

Лаґадин. Стій!!! —
(Мече топір Довбушеви, ловит Івана обома руками, кладе 'го на землю і приклякає коло него.)

Иван. Сегодне день . . .
(Умирає.)

Чора (здоймаючи крест високо д' горі).
День мсти, день пропасти всїх Довбушів!!!
Бо в день Вартоломія і отец

Мій скочив ув огонь!!! — Огонь сипів! . . .
Огонь бухав! . . . і искри сипались
Червонні як та кров! . . . А бідна Чора
Стоїт та дивит ся та присягає —
І присягає мсту над Довбушами! . . .
І точит Довбушівску чорну кров!!! —
(Здоймає ніж, і підносит 'го високо д'горі.)
Горов же грай, проклята! — Грай — горов!!!
(Швидко пріч)

Трета сцена.

Оставші.

Лаґадин (до Ивана). Ти своє відограло вже, о, [бідне
Ти Довбушівске серце! . . . задля того-ж
Утихомир ся вже! . . .
(Виймає зза череса велику хустку й укриває нев Ивана)
Джімір. Гов, чоловіче!
Чи, може, думаєш, що нам в грудех
Лиш топірці клепают? — Вповідай! —
Що стало ся? — То справди він сестру
Зарізав свою? —
(Лаґадин зриваєсь і тягне ніж, Джімір то само)
Стій!!! — Куда-ж ходив
Сегодне рано він? —
Лаґадин. Куда ходив? —
Честь сего нештовода ратувати
Ходив, честь гуцулів обмить ходив,
Хотьби і ляцков кровйов. — Се єго

Вина єдина! —
Але як ми у монастирь прийшли,
Куда нас чорна псиця завела,
І він довідуєсь, що тут о душу
Невісти ходит, о княгині душу:
То ніж паде 'му з рук і він з жаху
Стовпіє як маймурний образ . . .

Джімір. Що-ж
Княгиня робит? —

Лаґадин. В'на читає у
Однім старім сувою перґаменту,
Що їй післав секретар в монастирь,
Як, умираючи, нам вповідала. —
Але як ми вступили у келію
Встає вона як божество, іде до
Ивана, і оттак до него каже:
У добрий час, мій брате! — бо і я
Єсьм роду Довбушівского, донька
Самого того Довбуша, що грабя
Велів живцем спалити. — Ніж отсей,
Котрим він свого ката просадив,
Був моєго вітця! . . .

Джімір. А що циганка
На се? —

Лаґадин. Як та гадюґа, як змия
Санула ся і заревла, що гомін
Розляг ся аж по всім монастири:
То й ти, препроклятуща?!!! То і ти
Походиш з Довбушів?!!! І так лютуючи,

Рве ніж княгини з рук, і топит 'го
Нещасні у грудех! . . .

Довбуш (глухо). Вартоломія! . . .

Лаґадин (до Ивана). А ти мовчиш? . . . Ще [прийде та пора,
Що заговориш! . . .

(До своїх гуцулів.)

Поможіт ми, братя,
Занести жертву сю у мій халаш,
Вітак на чорногірскі кичері
'Му викопати гріб! . . .

Довбуш (зриваєсь і хапає той ніж, що 'го ще з разу був відкинув). Копайте два!!! —

(Хоче пробитись, але з'упиняєсь, мече ніж пріч і хапає топір)

О! — Але ні!!!— Ще хочу запитатись
У тої красної гадюґи, защо
Вона ми се зробила . . . — Нині-ж день . . .

(Пріч)

Джімір. Нехай і чорта з пекла буде днина —
А гуцул свого калфу не покине!!! —

(Пріч за Довбушем. Майже всї гуцули за ним. — Тих кілька, що лишилось, берут тїло Ивана на топірцї й віднося в противний бік. — Лаґадин іде за ними в тузї.)

ПОДГЯ.

По лївім боцї отворене приулне вікно в дому Дзвінки. — на право стромина з замком воєводи. — Ніч зорешлива. — Часом падут звізди.

Четверта сцена.

Чора з каганцем, брусом і тим ножем, що Довбуш ним Ивана просадив.

Чора (кладе каганец на вікно).

В'на сипле кулї з моєго креста,
А я сей ножик най собі обіздрю.

(Обзирає ніж.)

Так, ножику! Сегодне твоя днина! —
Бо два аж Довбушівскі серця
Пробити — то не фрашки! — бо вони
Твердїщі кременя!!!

(Смотрит вістре)

А претцї ще
Роботї твої нинї не конец,
Длятого-ж мушу наострити тя,
Аби-с такий був острий як той брич,
Як мсти святої невсипуще око,
Як Тіфона огненнії отроки!!! —

(Зачинає ніж острити і вє до того жасну, коротку арію)

Пята сцена.

Дзвінка з тарільчиком, на котрім находит ся кілька золотих куль, у ліві руці, а з каганцем у праві руці, уходит з затиля.

Дзвінка (кладе каганец і тарільчик на вікно).
Тобі ще хочет ся співати, Чоро? . . .

Чора. Се пісня весільна Довбушеви з краснов
Княгинев . . .

Дзвінка. Пісня вогробна, не весільна!
Бо він — загине!!! —

(Рве дубелтівку і порошницю з клинка й набиває ю завзято двома золотими кулями.)

А трафю, трафю! Трафю, щоб тото
Єго лукаве, прелукаве серце
На сто кавалків — ні, на прах, на порох
Розсипалось!!! —

Чора (тиче їй ніж за пояс). А про усяке ніж
Тобі отсей! — Він острий! — Чора 'го
Острила, бідна Чора! . . .

Дзвінка (наслухає). Слухай! —

Чора. Він! —

Дзвінка. Він!!!

Чора (закусуючи зуби). Він!!! — А добре мірь!!! —

Двінка. Лиш не журись . . .

Чора (сипячи як гадина). Лиш остро, чуєш? —
[Остро! — в серце! В серце! —

(Чора і Дзвінка замикают швидко вікно, гася каганці й дают ся в бік.)

Шеста сцена.

Довбуш. Ті, що перше.

Довбуш. Вже загасила? — Так як мою душу!
Але втвори і дай менї нічлїг! —

(Пукає топором у вікно)

Не хочеш? — Претцї-ж я ти передом
'Го заплатив, і гойно, думаю! —
Бо й чорт тобі за него брата не
Заріже, нї сестру не замордує! . . .

(Пукає)

То-ж отвори, ти кажу!!! — Або зараз
Такий нічлїг ти справю, що аж пекло
Ся зодрігне!!! —

(Бє топором так сильно у вікно, що воно з бренькотом злїтає. — Разом падут два набої.)

Та дві аж? — І одної
Би було доста.

(Держит ся однов руков за серце, а другов за арцабу, хітаєсь, паде на колїна, вітак на землю, а то так, що лежит просто під вікном.)

Твердо стелиш, Дзвінко! . . .

Дзвінка (в вікнї). Княгиня ти постелит у пери-
[нах!

Чора (в хатї). А ти повинна лїпше, бо і ти,
І ти єго сестра, донька отсе
Старого Василя Довбущука
З тов нещасливов Сойов! . . .

Дзвінка. Прабог!!! . . .

Чора. Клич
Не Бога, але Тіфона! — Він ти

Поможе!

Дзвінка.

(Рве ніж зза пояса й біжит у хату)

Поможи-ж . . .

Чора. Га!!! Що?!!! Ти ніж

Садиш менї у серце?!!! . . .

(Харчучи) Ніж той . . .

Дзвінка. Ти

Сама острила . . . Ще раз!!! Ще раз!!! Ще!!! —

(Божевільний регіт.)

Ха, ха, ха, ха, ха, ха! . . .

Сема сцена.

Джімір. Гуцули з лушницями. Довбуш. Пізнїще Дзвінка.

Джімір. Мій калфо!!! — Га! . . .

(Джімір й пару гуцулів приклякают коло Довбуша й підводя єго, так, що він у сі й настоящі сценї як сидит.)

Довбуш. О, дякувать вам, братя, дякувать! . . .

Чи думали ви день Вартоломія

У Дзвінки нинї святкувать? — І я нї! —

Єй Богу, що і я нї! . . . Та длячого-ж

Би не у Дзвінки? — Брак тут розривки? —

Дивіт ся, о, дивіт! . . .

Дзвінка (божевільна й розхрістана, кровавий ніж у руцї, вибігає, нїби то гуляючи на подрю).

Але то-ж то вам тверде серце в тої божевільної циганки! . . . як кремінь! — Але я їй 'го просадила — просадила — просадила — наскрізь! — так —

(Пантоміма. Регіт.)

Що каже вона? Довбуш мій брат? —

(Регіт.)

Ба ще що би не вигадали! . . Він претці-ж мій заручений і гадає женитись з тов там краснов княгинев у замку! — Та й для чого-ж би ні? — вона-ж претці также єго сестра? — Як то лиш? — Зараз . . .

(Співає:)

Взяла срібла в черепочок,
Та й поклала на жарочок:
Гой, топи ся, срібло щире,
Будут кулї на вечеру! —

(Говорит:)

І так далї. — Се пісня за того хорошого Джоґолю, що єго богата Аксенїйка застрілила, але я ю забула, гет-гет забула! . . . Бо вони кажут, що я старого Штефана строїла, а се бріхня, бо єго Соя строїла, хоть і за мої гроші. — Не правда, Сойо? —

(Регіт)

Лиш половину, кажеш? — Я сипю все, аби ся сердешний не богато мучив. — От так . .

(Пантоміма.)

Що ти кажеш, Штефане? — Серце в тобі перепалює? — Хіба я тому винна, що старі люде не привикли до Соїних зварків? — Овва!

(Регіт)

А ти що кажеш, Лесю? — Абис єї і на очи

і не видів? — Вона відьма, любчику, і нас усїх ще з світа позгонит, каже твоя неня, та в-одно плаче . . . так! . . .

(Пантоміма.)

Але добраніч, Олексику мій любий, добраніч! — А як тебе стара питати ме, де ти ся так забарив, а ти кажи — — ну? — — ти кажи, щось був у циган, твій кріс лагодити. Добраніч! Добраніч! —

(Пріч)

Осма сцена.

Оставші.

Довбуш. О — Джімір! Джімір! . . . Але ти вже
Оперед Господа престів мене, [звеш
Мій неповинний брате! . . . Я вже йду! . . .
Для того-ж будь здоров ми, вірний двуже,
І ви, о, гуцули, здорови будьте,
І мя просїт! . . . простїт! . . .

(Усї закривают собі очи.)

Джімір. Олексо мій! . . .

Довбуш. А сей топір . . озми 'го, милий друже,
І утопи 'го там, де Черемуш
Найглібші, найкрутїщі кручі крутит,
Аби ще другого де Довбуша
Не закортїло, божественну зброю
У свої руки брати. — Божа зброя,
Божественне оружіє не нам,

Не грішним людем в руки, що в грудех їх
Нарови ще кипя і грає кров! . . .
Обзирає топір поважно й говорит до него.)
О, щоб я свою неню був послухав! . . .
Бо не менї вона тебе судила,
А брату мому! . . . Але я — я лежу . . .
Прости мене, святий! . . .
(Цїлює топір з обох боків і подає 'го Джіміреви)
І ти, о, Боже! . . .
Котрий караєш, але справедливо,
Прости мя кающого ся, прости
Мя ради твого милосердія
Великого над нами! . . .
(Одна дуже красна звізда паде.)
Що за красна . . .
Упала там . . . звізда! . . .
(Умирає. — Хвиля. — Гуцули гася лушницї. — Джімір кладе мертвого на землю, а сам устає.)

Джімір. Звізди лиш згарь! —
Сама-ж звізда сіяти ме во віки!
І ме показувати чоловіку
Путь — д'горі! —

(Гуцули підсувают топірцї під тїло, піднося 'го д'горі і берут на плечі. — Тимчасом ловит ся замок і пожар освічує цїлу подрю маґічно. — Заслона.)

СЦЕНІЧНІ ПОКАЗИ.

Особи й ноші.

Воєвод. 70 рік. — Різкий дідуган. — Старопольска ноша маґнатів, карабеля, булава.

Княгиня. 26 рік. — Краса і княжеска повага. — Бізантицка княжеска ноша, діядем, порфірова, соболем забланена манта. — Ся хоть коротка роля — має бути з великов прецізіов грана, бо становит єдиний контраст до решта женских роль.

Секретар. 30 рік. — Дуже хороша ява, але чорний характер. — Штуцерска ноша молодої польскої шляхти.

Секретар яко монах. Ся маска має бути дуже поважна й імпонующа. На голові колпак з довгим вельоном. Волос довгий і борода дуже довга й біла. У ліві руці книжка й рожанец з великих жовтих цяток, у праві руці крива палиця. Ризи довгі, чорні. На шиї крест.

Маршалок. 40 рік. — Гумор. Польска, домашна ноша. — Маршалска палиця.

Довбуш. 25 рік. — Краса, житє, натуралність, шляхотність. — Ноша гуцулска, але ідеалізована. — Сардак і ногавиці чирчикові (krapprot). — На голові або каманак (гуцулский

барет с трьома ріжками) або угорский кресак з зеленими пюрами. — За чересом ножі й пістолєта. — Громовий топір (Streitart) є фантастична, старовіцка зброя, подібна до римских лікторских топорів. — Ножі й пістолєта турецкі. — Тяжку, угорску шаблю носит Довбуш лиш у четвертім ділї.

Иван. 26 рік. — Хороший, але понурий. Ноша як Довбуша, але зовсім чорна з чорними пюрами. — Шабля также лиш у четвертім ділї.

Джімір. 25 рік. — Веселість, отвертість, натуралність. — Ноша як Довбуша, лиш не така виставна.

Лаґадин. 26 рік. — Понурість, завзятість, ярість. — Ноша як у Ивана.

Морган. 70 рік. Добродушність, благість. — Ноша фантастична старовіцких чорнокнижників.

Чора. 18 рік. — Зразу непорочне чадо натури. — Ноша угорских циганів; у другім ділї дорога й вибірна, вітак зовсім занедбана.

Соя. 50 рік. — Жасна, відемска проява. — Знаки давної краси. — Занедбана циганска ноша.

Дзвінка. 30 рік. — Роскішна, чарующа, але фрівольна й кокетна краса. — Ноша гуцулска, дуже богата, але аж за надто пересадна.

Старий гуцул. 90 рік. — Дерзкий упертий дідуган. — Ноша гуцулска, дублена (hellbraun) або й сива. — На голові велика, кругла, медвежа або й бараня кучма. — Без зброї. — Довга, замашна киржа (Bergstock).

Молодий гуцул. 20 рік. — Умішайло. — Ноша гуцулска, але аж занадто штуцерска.

Гуцули. Ноша ідеалїзована гуцулска. — Чорні сардаки. — Червонні ногавиці, угорскі кресаки (капелюхи). — У третім і пятім дїлї топірцї, у четвертім штуци (карабіни) й мисливскі сугаки (Hirschfänger). — Ножі й пістолята усїгди за чересом.

Капітан трабантів і трабанти. Ноша і зброя гелєбардирів на княжеских дворах минувшого столїтя.

Старости і шляхта. Ноша і зброя старопольска.

Слуги. Як на всїх княжеских дворах минувшого столїтя.

Кат з помічниками. Жасні циганскі прояви.

ПОДРЯ.

Взагалї.

«Довбуш» має бути траґедія у повнім змислї того слова, і для того мають бути всякі пересади в декорації уникнені, бо се увагу притомних тілько морочит, а то зовсїм без потреби. — Але на тото, що Нїмцї називают „das Stimmungsvolle", треба всїгди розумний взгляд мати.

1. Хороми в замку.

Обширні й понурі, без усякої оздоби.

2. Розвалини (руїни).

Мают бути также обширні й величаві. Але се може бути также й печера в які горі, або й великий шатер, але все при дорозї.

3. Світлиця у Дзвінки.

Дуже подібна до тих, котрі находят ся у старовіцких, богатих, тирольских домах. — Стїни, стеля й поміст з гибльованих протесів, сволоки, одвірьки футрини (арцаби [Tür-Fensterstöcke]), ослони й т. д. шницарскої роботи, усе від старости почервонніле. — Під приулком думав я собі відтятий оден кут з великим вікном.

4. Гуцулский табор.

Сей треба собі думати яко за подрев, а на подри має бути лиш халаш (наміт) Довбуша, єсли може бути, з смерекового лубя (кори).

5. Приулок у Дзвінчині хаті.

Він має бути по лївім боці. — По правім боці має стояти замок на горбику або на скалї, а оба будинки так, аби затилє вольне було, щоб добре видїти паданє звізд. — За все треба не забути, вікно так приспособити, аби при ударі Довбуша топірцем, воно легко й зараз злетїло.

До тепер появилися отсі книжки:

1—6а. **Б. Лепкий,** Начерк історії української літератури (до нападів Татар) нове ілюстроване видання.
7. **Ів. Левицький Нечуй,** Запорожці.
8. **Ляфонтен,** Байки (з 4 образками).
9—11. **Карпенко-Карий,** Суєта (зі вступом Б. Лепкого).
12—14б. **Літературні характеристики укр. письменників,** І. Іван Франко (Поезія) нап. А. Крушельницький.
15—16а. **С. Руданський,** Співомовки (зі вступ. Лепкого).
17. **М. Вовчок,** Девять братів і десята сестричка Галя.
18—20. **Ахеліс,** Начерк соціольоґії.
21. **Д. Н. Мамін-Сибіряк,** Чутлива совість.
22—23. **Ніцше,** Так мовив Заратустра. Часть І.
24—25. **Ніцше,** Так мовив Заратустра. Часть II.
26—27. **Юрій Кміт,** В затінку й на сонці.
28—29а. **Збірник** народніх пісень і дум.
30—33б. **Чайківський,** Всесв. Історія І. Стар. Історія з ілюстр.
34. **Кіплінґ,** От собі казочки (з двома ілюстр.).
35—36. **Кіплінґ,** От собі сторійки (з трома ілюстр.).
37. **Берзон,** Новоженці комедія в двох діях.
38—39. **Ніцше,** Так мовив Заратустра. Часть III.
40. **Байки Езопа** (з чотирма ілюстраціями).
41—43б. **В. Барвінський,** Скошений цвіт, повість.
44—47. **Др. І. Раковський,** Психольоґія.
48. **Андреєв, Л.,** Три оповідання.
49—50. **Карпенко-Карий,** Хазяїн, комедія.
51. **Вовчок,** Сестра, Козачка, Чумак (оповідання).
52. **Б. Бернзон,** Понад сили (драма).
53—56. **Чайківський,** Всесвітна історія II. (серед. віки).
57—59. **Ніцше,** Так мовив Заратустра. Часть IV. (кінець).
60. **Марко Вовчок,** Від себе не втечеш (оповідання).
61—62. **Г. Ібзен,** Будівничий Сольнес, драма.
63—64а. **Гоголь,** Тарас Бульба. повість з ілюстр.
65а. **Руданський,** Цар-соловей, казка.
66. **Моліер,** Лікар-Шуткар, жарт в 1 дії.
67. **Котляревський,** Наталка Полтавка, укр. опера.
68—72. **Чайківський,** Всесвітна Історія III (нововічна).
73—74. **Николишин,** Розладдє (драма).
75. **Вовчок,** Кармелюк. Невільничка (оповідання).
76—77. **Геновефа,** опов. (з образк.).
78. **Куліш,** Орися, Дівоче, серце. Січові гості.
79. **Ольга Кобилянська,** Некультурна (новеля).
80. **Ольга Кобилянська,** Мелянхолійний валець.
81—84. **Франс,** На білих скалах, повість.

85—86. **Л. Толстой,** Живий труп, драма.
87—91а. **О. Барвінський,** Образки з розвитку
92. **Яричевський,** Княгиня Любов, драма.
93. **Вовчок,** Сон. Одарка, Чари, Ледащиця.
94—98. **Б. Лепкий,** Начерк іст. україн. літер. К
99. **Вовчок,** Інститутка.
100—103. **В. Антонович,** Коротка історія Козаччи
104. **Аверченко,** Гуморески.
105. **Барвінок,** Русалка.
106—107. **Богдан Лепкий,** Літературні характерис
письменників: П. М. Шашкевич. З ілюс
108—110б. **Куліш,** Чорна Рада (повість) з ілюстра
вступом і поясненнями Б. Лепкого.
111. **Толстой,** Полонений на Кавказі, правд
112—113. **Вергзон,** Вступ до метафізики.
114. **Анатоль Франс,** Комедія про чоловіка,
нився з немовою, жарт у 2 актах.
115—120. **Олександер Барвінський,** Образки з
ського і письменського розвитку Русинів,
(з 12 портретами, 13 картинами).
121—123. **Кобилянська О.,** Земля I, повість.
124—126. **Кобилянська О.,** Земля II, повість.
127—128. **Шов Б.,** Цезар і Клеопатра. Історія.
129. **Вовчок М.,** Не до пари. Два сини й инь
130—134. **Маковей,** Заліссє, повість.
135—140. **Кониський,** У гостях добре, дома ліпше
141—142. **Федькович,** Довбуш, траґедия.
143—144. **Федьковича,** Оповідання.
145—146. **Гринюк,** Весняні вечері.
147. **Федькович,** Так вам треба, фарс.
148. **Федькович,** Як козам роги виправляють
в 1 дії.
149. **Шевченко Т.,** Музика, повість.
150. **Кропивницький М.,** По ревізії, комедія
151. **Шевченко Т.,** Артист.
152—153. **Карпенко-Карий,** Бурлака, драма.
154. **Бобикевич О.,** Настоящі, комедія у 1 д
155—156. **Шевченко,** Гайдамаки, поема.
157. **Федькович,** Люба́—згуба, повість.

Дальші томики в друку

Кожний томик можна набути також в га
картоновій оправі. Тоді коштує дороще о 2(

Гроші треба висилати напер

К. Г. РЕДЕР, тов. з обм. порукою в Ляйпцигу.

583022
LU Fed'kovich, Osip Yury
F29395dov Довбуш ...
[Translit.: Dovbush ...]

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET